

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Viešosios teisės katedra

Karinos Sinkevičiūtės,

V kurso, Taikomosios jurisprudencijos

studijų šakos studentės

Magistro darbas

Pasirinkimo teisė ir laisvės ribojimai pandemijos metu: probleminiai aspektai

The Right to Choose and Restrictions on Freedoms During a Pandemic:

Problematic Aspects

Vadovas: Doc. Dr. Jaunius Gumbis

Recenzentas : Prof. Dr. (HP) Egidijus Šileikis

Vilnius

2022

Anotacija

Šiame magistro darbe analizuojama asmens autonomijos, viešojo intereso sampratos, taip pat sveikatos apsauga kaip pagrindas riboti žmogaus teises, remiantis viešojo intereso apsauga pandemijos metu. Darbe žmogaus pasirinkimo teisės (asmens autonomijos) ir laisvės ribojimas nagrinėjamas teoriniame lygmenyje, pasitelkiant tris, autorės nuomone, problematiškiausius praktinius šių teisių ribojimo įgyvendinimo pavyzdžius: karantiną, vakcinacijos pažymėjimą bei privalomą vakcinaciją.

Pagrindiniai žodžiai

Pandemija, viešasis interesas, asmens autonomija, sveikatos apsauga, karantinas, vakcinacija

ABSTRACT

This master's thesis analyzes the concepts of personal autonomy, the public interest, as well as health care as a basis for restricting human rights based on the protection of the public interest during a pandemic. In the work, the restriction of the right of human choice (personal autonomy) and freedom is examined at the theoretical level, using three, in the author's opinion, the most problematic practical examples of the implementation of the restriction of these rights: quarantine, vaccination certificate and mandatory vaccination.

KEY WORDS

Pandemic, public interest, personal autonomy, health care, quarantine, vaccination

Turinys

Ižanga	2
1. Asmens autonomija v. viešasis interesas	5
1.1. Asmens autonomija	5
1.2. Viešasis interesas	10
2. Sveikata kaip viešasis interesas	15
2.1 Sveikatos apsauga kaip viešasis interesas.....	15
2.2 Asmens pasirinkimo laisvės ribojimas siekiant įgyvendinti viešąjį interesą pandemijos metu.....	20
1. Pasirinkimo teisės ir žmogaus teisių ribojimų priemonės pandemijos metu	28
3.1 Karantinas ir izoliacija.....	28
3.2 Vakcinaciją ar imunitetą patvirtinantis pažymėjimas	33
3.3 Vakcinacija	37
Išvados.....	42
Šaltinių sąrašas	44
Santrauka.....	51
Summary	52

Ižanga

Nagrinėjamos temos aktualumas. Trečius metus pasaulyje siaučianti koronaviruso pandemija vis dar kelia nemažai rūpesčių pasaulio šalims. Valstybės yra priverstos imtis įvairių veiksmų siekiant suvaldyti koronaviruso plitimą. Vienos šalys griebėsi itin griežtų priemonių: buvo uždarytos sienos ar bent jau įvestos griežtesnės kontrolės priemonės, daugelis apribojo vidinį judėjimą ir/arba nustatė griežtesnes elgesio viešosiose erdvėse taisykles (t.y. nustatė socialinės distancijos taisykles), įvedė privalomą žmonių izoliaciją, nurodė dirbti namuose ir panašiai, o kitos šalys ėmėsi mažiau griežtų priemonių ir klio vėsi piliečių sąmoningumu. Todėl yra svarbu išanalizuoti asmens autonomijos ir viešojo intereso sampratą, bei išanalizuoti valstybės, kaip subjekto turinčio pareigą apsaugoti viešąjį interesą, o konkrečiai pandemijos metu – visuomenės sveikatą, ribas.

Taip pat, tema aktuali tuo atžvilgiu, jog Pasaulio sveikatos Organizacijai paskelbus pasaulinę pandemiją buvo stipriai ribojama asmens judėjimo laisvė. Visame pasaulyje šalys užsidarinėjo savo valstybių sienas, taip ribodamos žmogaus judėjimo laisvę, asmenys, turėję kontaktą su sergančiuoju arba grįžę iš vietovių, kuriose paplitęs virusas, turėjo izoliuotis. Valstybės skelbė nepaprastąją padėtį arba karantiną, taip tiesiogiai ribojo žmogaus teises įtvirtintas tarptautiniuose teisės aktuose. Taigi kita priežastis, kodėl šio magistro darbo tema aktuali yra ta, jog valstybės turi didelę diskreciją nuspręsti ar situacija yra ekstremali ar ne bei tuo remiantis riboti žmogaus pasirinkimo teisę bei laisves.

Kita priežastis, dėl kurios darbo tema aktuali yra tai, kad atsiradus skiepams padedantiems sukurti imunitetą nuo šio viruso, visuomenė skilo į dvi barikadų puses – tie, kurie už skiepus ir tie kurie prieš. Mokslininkai teigia, jog tai yra efektyviausias, gal net vienintelis būdas mums įveikti pandemiją, tačiau skeptikai mato didelę riziką savo sveikatai. Kadangi skiepai buvo sukurti per itin trumpą laiką, skeptikai mano, jog jie yra nesaugūs ir atsisako skiepytis. Tačiau valstybės turi pareigą apsaugoti visuomenės sveikatą esant pandeminei situacijai, o kadangi remiantis mokslininkų teiginiais, tai efektyviausiai gali padaryti skiepai. Europos Sąjungoje, tam, kad kuo greičiau būtų atvertos sienos ir žmonės galėtų grįžti į įprastą gyvenimą, buvo įvesti COVID-19 elektroniniai sertifikatai. Jie buvo skirti kelionėms Europos Sąjungoje, tačiau daug žmonių tokius sertifikatus laikė neproporcingais, neteisėtais ir ribojančiais jų pasirinkimo teisę t.y. tai buvo laikoma vertimu skiepytis. Todėl šiame darbe bus aptariamas tokio COVID-19 sertifikato teisėtumas ribojant žmogaus judėjimo laisvę. Taip pat, bus nagrinėjamas vakcinacijos, kaip žmogaus pasirinkimo teisės ribojimo klausimas.

Darbo tikslas. Išanalizuoti žmogaus pasirinkimo teisės ir laisvės ribas pandemijos metu, kuomet valstybė turi pareigą apsaugoti visuomenės sveikatą pasitelkiant priemones, kurios riboja žmogaus teises ir laisves bei įvertinti ar pasirinktos priemonės buvo proporcingos šiam tikslui pasiekti.

Pasirinkta įrodinėti hipotezę, jog pasirinktos priemonės, kuriomis valstybės siekė apsaugoti visuomenės sveikatą bei kuriomis buvo ribojamos pasirinkimo teisė ir laisvė, nebuvo pertekliniai, o atitiko proporcingumo kriterijų esamai situacijai valdyti.

Siekti išsikelto tikslo padės šie **darbo uždaviniai**: 1) išanalizuoti asmens autonomijos sampratą bei viešojo intereso sampratą bei jų ribas santykyje su valstybės pareigą apsaugoti visuomenės sveikatą 2) Išanalizuoti asmens teises, užtikrinamas Europos Sąjungos ir kituose tarptautiniuose teisės aktuose, be kita ko ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose; 3) Išanalizuoti pagrindines priemones taikytas siekiant suvaldyti pasaulinę koronaviruso pandemiją;

Objektas. Pandemijos suvaldymui pasirinkto teisinio reguliavimo įtaka ir proporcingumas žmogaus pasirinkimo teisei ir laisvėms.

Pasirinkti darbo tyrimo metodai yra šie:

1. Lingvistinis teisės aiškinimo metodas, naudotas siekiant atskleisti pagrindinių sąvokų reikšmes;
2. Istorinis teisės aiškinimo metodas, siekiant nustatyti istorinius įstatymo leidėjo ketinimus;
3. Sisteminis teisės aiškinimo metodas naudotas siekiant nustatyti analizuojamų teisės normų vietą teisės sistemoje;
4. Precedentinis teisės aiškinimo metodas naudotas siekiant išsiaiškinti tikrąją normų prasmę, panaudojant teismų sprendimus, kuriuose yra pateikti teisės normų išaiškinimai;
5. Dokumentų analizės metodas taikytas siekiant išsiaiškinti tarptautiniuose teisės aktuose bei Lietuvos teisės aktuose numatytas žmogaus teises bei teisių ribojimo galimybes bei ribas
6. Mokslinės literatūros analizės metodas, taikytas studijuojant literatūrą, siekiant išanalizuoti asmens autonomijos ribas bei asmens autonomijos santykį su valstybės pareigą ginti viešąjį interesą.

Darbo originalumas. Šis magistro darbas išsiskiria tuo, kad analizuoja asmens autonomijos sampratą bei ribą tarp viešo intereso apsaugos ir asmens teisės pasirinkti. Taip pat atskirų priemonių, tokių kaip Galimybių pasas, vakcinacija ir karantinas aptarimu.

Svarbiausi šaltiniai. Darbe analizuojami moksliniai straipsniai bei rašto darbai, kurie leidžia atlikti išsamų tyrimą nagrinėjama temą. Svarbiausiais šaltiniais laikoma Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Konstitucinio teismo jurisprudencija, Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktika, susijusi su pandemijos metu nustatytais ribojimais, Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija, susijusi su žmogaus teisių ribojimais; Pasaulio Sveikatos Organizacijos rekomendacijos pandemijos kontekste valstybėms ir piliečiams siekiant sumažinti viruso plitimą.

1. Asmens autonomija v. viešasis interesas

1.1. Asmens autonomija

2020 metais pasaulyje ir Lietuvoje prasidėjo koronaviruso pandemija. Šios pandemijos metu valstybės ėmėsi įvairių priemonių siekiant sustabdyti koronaviruso plitimą pasaulyje. Pasirinktos priemonės kėlė iššūkių siekiant rasti pusiausvyrą tarp žmogaus teisių ir laisvių pernelyg didelio ribojimo bei šių teisių ir laisvių apsaugos. Siekiant tinkamai aptarti pasirinkimo teisės ir laisvių ribojimus pandemijos metu, visų pirma, turime aptarti asmens autonomijos bei viešojo intereso sampratas bei jų ribas.

Originali žodžio „autonomija“ kilmė, mokslinėje literatūroje teigiama, kad yra iš dviejų graikiškų žodžių: *autos* – pats bei *nomos* – taisyklė. Šis terminas originaliai buvo pradėtas naudoti senovės Graikijoje, siekiant apibūdinti politinę asmenų autonomiją kuriant įstatymus (Gumbis, 2017, p. 46). Taigi žodžio kilmė iš esmės yra ne teisinė, o politinė. Šiuolaikinė autonomijos samprata yra kur kas platesnė, o pirmasis ne kitokią nei politinę reikšmę šiai sąvokai suteikė Sofoklis tragedijoje „Antigonė“ norėdamas parodyti, jog Antigonė yra savarankiška, jos sprendimams nedaro įtakos išorinės jėgos (Rosich, 2019, p. 19-20).

Dabartinės lietuvių kalbos žodynas žodį „autonomija“ apibrėžia kaip „savarankiškas apsisprendimas, nepriklausymas nuo kieno nors normų.“ (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 2018). Šis apibrėžimas iš esmės atitinka liberaliosios autonomijos sampratą. Bene svarbiausi filosofai darę įtaką autonomijos sampratos raidai buvo Imanuelis Kantas ir Džonas Stiuartas Milas. Imanuelis Kantas teigė, kad žmogus privalo gerbti save ir kiekvieną kitą žmogų kaip protingą būtybę. Tačiau Kantas pabrėžė ne tik protą, bet ir autonomiškumą, kaip racionalios būtybės kokybinį aspektą. Galima teigti, jog žmogaus išskirtinumas pagal Imanuelio Kanto koncepciją yra grindžiamas: pirma, tik žmogui būdingu sugebėjimu kritiškai ir racionaliai mąstyti ir antra, autonomiškumu kaip kiekvieno individo sugebėjimu save determinuoti (Venckienė, 2008). O Džonas Sutartas Milas, teigė, kad žmogus gali daryti ką tik nori, elgtis laisvai, jeigu jo veiksmai nesukelia žalos kitiems žmonėms. Taigi ir riboti asmens veiksmus bei jo pasirinkimu, pagal Džono Sutarto Milo teoriją, galima tik tai atvejais, kai siekiama apsaugoti kitą asmenį nuo jam galimai atsirasiančios žalos padarymo, nepaisant to, kad asmens veiksmai kitiems gali pasirodyti esą amoralūs (Hendrick, p. 30-35; 118-125.).

Dar vienas svarbus filosofas Joseph Raz savo teorijoje teigė, jog autonomija yra galima tik tuomet, kai yra siekiama gero, egzistuoja tik iš moralūs pasirinkimo variantai. Asmuo, kuris naudojasi savo autonomija privalo gebėti suvokti pasirinkimo galimybes bei tų pasirinkimų įtaką jo ateičiai. Joseph Raz išskiria tris būtinas sąlygas asmens autonomijai t.y. protiniai gebėjimai, pasirinkimo galimybė ir nepriklausomumas.

Protiniai gebėjimai, pasak jo, yra minimalus racionalumas, gebėjimas suvokti naudojamas priemonės pasiekti tikslui, tam kad asmuo galėtų tinkamai įvertinti informaciją ir priimtų tinkamiausią sprendimą. Autonomiškumas būtų neįmanomas, jei asmuo neturėtų galimybės pasirinkti, jei pasirinkimas būtų tik fikcija pvz. jei nustatę reikalavimą turėti COVID-19 pažymėjimą, norint kirsti pasaulio valstybių sienas, tokio dokumento asmenims nesuteiktume. Galiausiai, asmuo turi būti nepriklausomas bei laisvas, jo neturi veikti prievarta ar manipuliacijos, tiek renkantis, tiek veikiant pasirinktu būdu (Raz, 1986, p. 372-373).

Taigi, apibendrinus tai, kas pateikta galime daryt išvadą, jog asmens autonomija yra laisvas asmens pasirinkimas, taisyklės nusistatymas sau, nepriklausymas nuo išorės prievartos ar kitokios įtakos. Ji galima tais atvejais kai asmuo geba save apsibrėžti bei kai egzistuoja realus pasirinkimas, o žmogus geba įvertinti to pasirinkimo pasekmės bei galimą naudą.

Nagrinėjant asmens autonomiją pandemijos metu, kuomet viena iš naudojamų priemonių mažinant ligos plitimą yra vakcinacija, svarbu atkreipti dėmesį į asmens autonomijos sampratą medicinoje. Ilgą laiką gydytojų teisė ir pareiga buvo nuspręsti, kaip gydyti pacientą ir jie neprivalėjo gauti informuoto paciento sutikimo, šiandieniniame pasaulyje žmonės save laiko laisva, galinčia laisvai rinktis, kitaip tariant, autonomiška būtybe, o kūnas yra laikomas asmens nuosavybe.

Pasaulio medicinos asociacijos direktorius, parašęs Medicinos etikos vadovą, Johnas R. Williamsas mano, jog dauguma žmonių mano gebantys suteikti sau pirmąją pagalbą, o gydytojas atlieka tik konsultanto ar instruktoriaus vaidmenį. Nors tokia mintis – pačiam rūpintis savo sveikata, nėra plačiai paplitusi, tačiau atrodo, kad ji tampa vis populiaresnė. Tai aiškiai atspindi ypatingą paciento ir gydytojo santykių pokytį, dėl kurių gydytojams nustatomi kitokie etiniai ir moraliniai įsipareigojimai negu ankščiau. Pasaulio medicinos asociacijos - vienintelė tarptautinė organizacija siekianti atstovauti visiems gydytojams, nepaisant to, kokią jų tautybę ar jų specialybę. Ši organizacija ėmėsi misijos – nustatyti bendrus medicinos etikos standartus, kurie galėtų būti taikomi visame pasaulyje

(Williamsas, 2004). 1995 metų Paciento teisių deklaracijoje teigiama, kad santykiai tarp gydytojų, jų pacientų ir visuomenės pastaruoju metu labai sparčiai keičiasi. Nors gydytojas visada turi elgtis pagal savo sąžinę ir atsižvelgti į paciento interesus, lygiai taip pat jis turi siekti užtikrinti paciento autonomiją ir teisingumą (Declaration of Lisbon on the rights of the patient, 1995).

Remiantis Jono Juškevičiaus požiūriu, asmens autonomijos principas kyla iš aplinkos, todėl nei Civiliniame, nei Baudžiamajame kodekse asmens autonomijos ar šio termino apibrėžimo nerasime, todėl galima tik preziumuoti asmens autonomiją teisės aktuose (Juškevičius, 2008, Nr. 12 (114)). Pasak Laurą Šalčiūtę-Pratkienę toks profesoriaus teiginys yra pagrįstas ir su juo galima sutikti, kadangi Europos Žmogaus Teisių Konvencija yra pirmoji tarptautinė sutartis, kurioje žmogaus teisės tapo konkrečiais teisiniais įsipareigojimais, nors iki tol tai buvo tik abstraktūs principai. Taip pat autorė remdamasi Lord Chancellor pasakytu teiginiu, kad „Konvencijoje įtvirtintų žmogaus teisių skaičius susijęs su medicina yra didesnis negu galėtum numanyti“ teigė, kad nors šioje Europos Žmogaus Teisių Konvencijoje ir nerasime asmens autonomijos termino įtvirtinto tiesiogiai, tačiau remiantis E. Wicks straipsniu, kuriame autorė analizuoja asmens apsisprendimo teisę, kaip autonomijos principo išraišką, pagal Europos žmogaus teisių konvenciją, autorės manymu, ši Konvencija apsaugo asmens laisvę, kadangi tai yra įtvirtinta teisių ir pagrindinių laisvių visuma, kuri garantuoja, kad kiekvienas asmuo turi teisę nuspręsti kaip jam gyventi savo gyvenimą, būti laisvam nuo neteisėto valstybės kišimosi bei esant žmogaus teisių pažeidimui, savo teises gintis teisinėmis priemonėmis. Vienas iš pagrindinių šios asmens teisės aspektų yra asmens galimybė pasirinkti tokį medicininį gydymą, kuris asmeniui priimtinausias (Šalčiūtė-Pratkienė, 2012, cituotas Lord Irvine of Lairg, 1999, p. 261.).

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 straipsnyje pirmoje dalyje numatyta, kad žmogaus asmuo neliečiamas, o trečioji dalis numato, jog su žmogumi, be jo žinios ir laisvo sutikimo, negali būti atliekami moksliniai ar medicinos bandymai. (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, kad šiame straipsnyje įtvirtinta asmens neliečiamybė sudaro tiek fizinis tiek psichinis neliečiamumas. O tai reiškia, kad įstatymai turi užtikrinti, jog žmogus bus saugomas nuo bet kokio nepagrįsto išorinio valstybės, savivaldybių institucijų, jų pareigūnų ir tarnautojų, taip pat kitų asmenų poveikio jo gyvybei, sveikatai, fiziniam aktyvumui bei jo laisvei ir bet kokio kito kėsinosi į jo psichinę ar dvasinę būseną, jo intelektinę bei kūrybinę raišką. Be kita ko, su šia žmogaus teise labai glaudžiai susijusi žmogaus teisė į fizinę laisvę, kuri nustatyta

Konstitucijos 20 straipsnio 1 dalyje. Žmogaus laisvės neliečiamybė yra sprendimų priėmimo laisvu sprendimu. Tai sudaro sąlygas atlikti bet kokius teisėtus veiksmus, įgyvendinti teises galimybes įvairiose gyvenimo srityse. Galima teigti, kad asmens neliečiamybė nustato kitų asmenų laisvės ribas, t. y. pastarųjų elgesys leistinas tiek, kiek jis nepadaro žalos kitų asmenų asmens neliečiamybei. Tačiau labai svarbu pabrėžti, kad ši teisė, pagal Konstituciją nėra absoliuti, bei esant būtinumui gali būti ribojama (Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas).

Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas, jo 8 straipsnio 1 dalis numato, kad pacientas negali būti gydomas ar jam teikiama bet kokia kita sveikatos priežiūra ar slauga prieš jo valią, jeigu Lietuvos Respublikos įstatymų nenustatyta kitaip. Jeigu yra galimybė, pacientui turi būti pasiūlytas kitas gydymas ar kitos sveikatos priežiūros paslaugos (Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas, 1996). Lietuvos gydytojų sąjungos profesinės etikos kodekse, taip pat yra nurodyta, jog gydytojas, bendraudamas su pacientu, turi gerbti jo autonomijos principą – 2 skyriaus 3 dalis numato, jog gydytojo ir paciento tarpusavio santykiai grindžiami paciento sveikatos prioritetu, derinant jį su paciento autonomiškumo užtikrinimu. Tuo atveju, kai pacientas negali savo valios išreikšti pats, jam turi atstovauti įstatymuose numatyti atstovai arba atstovai pagal pavedimą bei 5 dalis numato, kad be paciento sutikimo gydytojas procedūras gali atlikti tik būtiniosios medicinos pagalbos teikimo atvejais, kai pacientas negali savo valios išreikšti pats t.y. privalo suteikti pirmąją pagalbą, tačiau apskritai gydytojas turi gerbti paciento teisę atsakyti tam tikros gydymo ar diagnostikos procedūros. Taip pat, remiantis šiuo kodeksu gydytojas turi pareigą informuoti pacientą apie jo sveikatą, diagnostinius tyrimus bei gydymo procedūras, alternatyvių procedūrų panaudojimo galimybes, riziką, tikėtinus rezultatus, jei pacientas nori tai žinoti (Lietuvos gydytojų profesinės etikos kodeksas, 2015), Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 2.25 str. įtvirtina teisę į kūno neliečiamumą ir vientisumą. Šis straipsnis numato, kad atlikti intervenciją į žmogaus kūną, pašalinti jo kūno dalis ar organus galima tik asmens sutikimu. Sutikimas chirurginei operacijai turi būti išreikštas raštu. Pasak Jono Juškevičiaus šis principas galėtų būti laikytinas išvestiniu principu iš sutarčių laisvės, kadangi asmens sutikimo institutas sveikatos priežiūroje sustiprėjo, galima sakyti, tuomet, kai asmens sveikatos priežiūra tapo reguliuojama asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo sutartimis (Juškevičius, 2008).

Lietuvos teismų praktikoje asmens autonomija aiškinama kartu su informuoto asmens doktrina, įtvirtinta jau minėtame Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo

įstatyme. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisės aiškinimo ir taikymo praktikoje pirmą kartą autonomijos principas išskirtas 2005 m. kovo 30 d. nutartyje Nr. 3K-3-206/2005 J., Z. R. v. VšĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos. Šioje byloje buvo nustatyta, kad nepilnametei atliekant planinę operaciją, kuriai buvo gautas sutikimas, metu buvo atlikta eksperimentinė procedūra, kuriai sutikimo nebuvo gauta. Teismas pasakė, jog tokios operacijos ir gydymas be sutikimo yra neteisėtas veiksmas, kuris sukelia teisinę atsakomybę. Asmens operacija be jo sutikimo galima tik išimtiniais ir įstatyme numatytais atvejais, pvz., kai medicinos pagalba teikiama būtinojo reikalingumo atveju (avarijos, nelaimingo atsitikimo ir pan.) ir yra būtina gelbėti paciento gyvybę, o šis dėl savo sveikatos būklės nepajėgia išreikšti valios. Toks reikalavimas dėl paciento sutikimo paaiškinamas asmens autonomijos principu, pagal kurį tik pats pacientas turi teisę priimti sprendimus dėl jo gydymo.

Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje svarbi byla nagrinėjanti asmens autonomijos klausimą yra Pretty prieš Jungtinę karalystę. Šioje byloje buvo nustatyta, kad ponia Pretty sirgo sunkia autoimunine liga, kurios dėl kurios ji negalėjo vaikščioti, valgyti, sunkiai kvėpavo bei kentė didelius skausmus. Ji norėjo nutraukti savo gyvybę, tačiau dėl fizinės būklės to pati padaryti negalėjo, o valstybė savo įstatymai neįtvirtino jokių galimybių nutraukti gyvybę ieškovės pasirinkimu. Šioje byloje buvo pasakyta, kad Europos žmogaus teisių Konvencijos 8 straipsnis saugoja asmens apsisprendimo (asmens autonomijos principą) teisę, kadangi privatus gyvenimas apima tiek fizinę, tiek psichologinę asmens neliečiamybę bet saugo teisę į socialinį tapatumą, asmeninį tobulėjimą, teisę kurti ir plėtoti santykius su kitais žmonėmis ir išoriniu pasauliu. Tačiau tai, kad valstybė nesuteikia priemonių nutraukti savo gyvybę nenatūraliu, o kitu būdu, nėra neproporcingas kišimasis į privatų gyvenimą ir asmens pasirinkimo tiesės varžymas.

Taigi, apibendrinant galime teigti, jog asmens autonomijos samprata nors ir nėra tiesiogiai įtvirtinta teisės aktuose, tačiau teismų praktikoje galime rasti asmens autonomijos sampratą, kurios iš esmės sutampa su filosofų pateiktomis teorijomis. Asmuo yra autonomiškas, kai būdamas nepriklausomu nuo išorės veiksnių bei būdamas laisvas, gebėdamas suvokti savo veiksnių įtaką jam pačiam gali pasirinkti, t.y. įgyvendinti savo pasirinkimo teisę elgtis sau labiausiai tinkamu būdu.

1.2. Viešasis interesas

Remiantis viešuoju interesu gali būti ribojamos žmogaus teisės¹, tačiau, taip pat kaip ir asmens autonomijos sąvoka, viešasis interesas neturi vieno konkretaus apibrėžimo, šios sąvokos konkretaus apibrėžimo ar paaiškinimo negalėtume rasti įstatyme ar kokiame nors kitame teisės akte, todėl viešasis interesas gali būti interpretuojamas įvairiai. Viešasis interesas leidžia kiekvienam įgyvendinti savo asmeninius poreikius, tuo pačiu netrukdamas to paties daryti kitiems (Kenneth 1988, p.119). Tuo pat metu, viešasis interesas yra ir teisės saugiklis, apsaugantis visuomenę ir privačius asmenų interesus nuo žalingo teisinio reguliavimo (Gumbis, 2017, p. 112).

Apskritai, interesas atsiranda iš ko nors poreikio. Poreikis gali būti suprantamas kaip asmens kažko troškimas, ko nors norėjimas ar jaučiamas trūkumas. Pasak Ugniaus Trumpulio, poreikis yra intereso pagrindas. Poreikiai yra būdingi kiekvienam žmogui, kiekvienai gyvai būtybei. Poreikiai gali būti skirtingi, tačiau visi jie yra socialinio ir/arba visuomeninio pobūdžio (Trumpulis, 2010, p. 125). Visuomeninis, socialinis poreikio pobūdis pasireiškia tuo, kad tam tikri interesai gali būti būdingi ne vienam, tačiau keliems asmenims, asmenų grupei ar kitiems socialiniams dariniams, pavyzdžiui valstybei (Mihajlov, 1999). Politologijos moksle yra pripažįstama, kad viešasis interesas yra bendras visos visuomenės narių interesas/interesai arba asmeninių interesų sujungimas (McLean, McMillan, 2003 m. p. 448). Pasak Ernesto R. Aleksanderio, viešojo intereso samprata atsirado tuomet, kai buvo identifikuota valstybė t.y. „res publica“², Senovės Romos laikotarpiu (Alexander, 2004).

Apšvietos laikotarpiu, viešasis interesas įgavo naują prasmę, kadangi šiuo laikotarpiu buvo stipriai susitelkta ir akcentuojama viešojo intereso svarba. Šioje epochoje iškilo protingos laisvės idėja, kurios esmė buvo ta, jog apsišvietusioje bei išsilavinusioje visuomenėje laisvė neišvengiamai turi būti ribojama įstatymais, dėl to „protinga laisvė“ leidžia užtikrinti tautos politinę egzistenciją. Kitaip tariant, modernioje visuomenėje turi būti derinami viešieji ir privatūs interesai, o savivalė ir anarchija gali pražudyti valstybę (Mačkinis, 2019). Viešojo intereso idėja taip pat buvo aktuali ir tuo metu, kai apšvietos laikotarpiu, iki pat XIX a., smarkiai augo žmonių populiacija pasaulyje (Jakutis, 2007). Dėl smarkiai išaugusio gyventojų skaičiaus ir perpildytų miestų, daugėjo antisanitarinių miesto

¹ Pavyzdžiui: Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse XXXIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai Valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ yra nurodytos veikos, už kurias gresia baudžiamoji atsakomybė, remiantis viešojo intereso apsauga.

² Res publica yra lotyniška frazė, reiškianti „viešasis reikalas“

zonų, dėl to kilo su visuomenės sveikata susijusios problemos. Kilusios problemos leido suprasti, jog norint apsaugoti visuomenę reikia sukurti sistemą galinčią veikti visuomenės labui bei kurti socialinę gerovę (Cullingworth ir Nadin, 2006).

Viešojo intereso samprata yra glaudžiai susijusi su idealių standartų, kurių siekia valstybės valdžia, ar daugumos nustatytų taisyklių, raiška (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo apibendrinimas, 2008). Štai pavyzdžiui, anglų filosofas Džonas Lokas teigė, kad valstybė yra sudaroma laisvu ir bendru tos visuomenės sutarimu, tam, kad būtų apsaugotos bendros žmogaus teisės. Pasak jo, valstybės pagrindinis tikslas yra išsaugoti asmenų veikimo laisvę, ginti privatinę nuosavybę, tuo pat metu leisti įstatymus ir bausti už jų nesilaikymą bei apsaugoti valstybės piliečius nuo aplinkos grėsmių (Plėšnys, 1996, Vilnius). Kitas anglų filosofas Jeremy Bentham, savo utilitarizmo teorijoje siekė iškelti bendrus visuomenės interesus prieš individualius asmeninius kiekvieno atskiro individo interesus. Jis teigė, kad kiekvieno žmogaus laimė yra neatskiriama nuo bendruomenės laimės. Todėl siekiant kuo didesnio žmonių pasitenkinimo, reikia prioretizuoti bendrąją naudą kaip bendrąjį gerį (Bentham, 1781). Bendrasis interesas pirmiausiai susijęs su tautos saugumo, išlikimo, politinės laisvės ir nepriklausomybės vertybėmis ir poreikiu jas apginti bei išsaugoti. Alfonso Vaišvilos teigimu, ginti viešąjį interesą reiškia pirmiausia reikalauti, kad kiekvienas asmuo, naudodamasis teisėmis, vykdytų joms proporcingas pareigas, antraip privatūs interesai taps svarbesni už bendruosius interesus ir dar labiau gilins problemas, kamuojančias visuomenę. Taip pat, tai reiškia neleisti nei vienam asmeniui naudotis teisėmis nevykdant atitinkamų pareigų. Vadinasi, ginti bendrąjį arba viešąjį interesą – tai reikalauti, kad kiekvieną kartą, kai naudojamos teisėmis, būtų vykdomos proporcingos pareigos (Vaišvila, 2012). Tačiau Ugniaus Trumpulio teigimu, individo interesai ne visada turi, o kartais net privalo nesutapti su viešuoju interesu, tam, kad būtų garantuota kiekvieno asmens gerovė bei įgyvendintas viešasis interesas. Taip yra todėl, nes, remiantis V. V. Subočevo mintimis, jei individų ir valstybės interesai visuomet sutaptų ir niekada neprieštarautų vienas kitiems, tai tokiu atveju galėtų susidaryti situacija kuomet valstybė taptų apskritai nereikalinga, kadangi sutapus visų žmonių interesams, visuomenė imtų valdyti pati save. Todėl valstybės interesai turėtų formuotis taip, kad būtų apsaugoti tiek visuomenės, tiek individo interesai (Trumpulis, 2010, p. 129).

Verta atkreipti dėmesį į tai, jog teisės aktuose yra naudojamos skirtingos sąvokos, siekiant įvardinti viešąjį interesą. Štai pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Konstitucijos (Toliau – Konstitucija) 26 straipsnyje yra numatyta, kad „Žmogaus laisvė išpažinti ir

skleisti religiją arba tikėjimą negali būti apribota kitaip, kaip tik įstatymu ir tik tada, kai būtina garantuoti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ir dorovę, taip pat kitas asmens pagrindines teises ir laisves“, taigi vartojama viešosios tvarkos sąvoka. Kitame, 59-ajame Konstitucijos straipsnyje, numatyta Seimo narių pareiga, einant minėtas pareigas, vadovautis *valstybės interesais* (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso pats pirmasis straipsnis, numato, kad baudžiamojo įstatymo paskirtis yra baudžiamosios teisės priemonėmis ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, *visuomenės ir valstybės interesus* nuo nusikalstamų veikų (Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2000). Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2007 metais lapkričio 23 dienos nutarime pažymėjo, kad „Konstitucinio Teismo aktuose ne kartą pavartotos formuluotės „visuomenės ir valstybės reikmės“ (Konstitucinio Teismo nutarimas, 1998 m.), „visuomenės ir valstybės poreikiai“ (Konstitucinio Teismo nutarimas, 2002 m.), „visuomenės ir valstybės viešieji poreikiai“ (Konstitucinio Teismo nutarimas, 1997 m.), „visuomenės bei valstybės interesas“ (Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas), žodžiai „visuomenė“ ir „valstybė“ ne priešinami, bet papildo vienas kitą. Sąvokos „visuomenės poreikis“ ir „viešasis interesas“ taip pat viena kitą papildo (Konstitucinio Teismo nutarimas, 2003); „visuomenės interesas“ sietinas su „socialiai svarbiais tikslais“ (Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas). Kaip ne paneigiančios, bet papildančios viena kitą Konstitucinio Teismo aktuose vartojamos ir sąvokos „visuomenės reikalai (poreikiai)“ ir „vietos gyventojų poreikiai“ (t. y. savivaldybės poreikiai) (Konstitucinio Teismo nutarimas, 1996)“. Taigi, galime daryti išvadą kad visos sąvokos – „visuomenės poreikiai (reikmės)“, „valstybės poreikiai (reikmės)“, „savivaldybės poreikiai (reikmės)“ – žymi viešąjį interesą ir yra sietinos su konstitucine tautos gerovės samprata (Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, 2007).

Kaip minėta aukščiau, konkretaus viešojo intereso apibrėžimo nėra. Taip yra todėl, nes viešasis interesas yra dinamiškas, nuolatos kintantis, tad neįmanoma įvardinti visų įmanomų aplinkybių kuomet viešajam interesui gali kilti pavojus, taigi viešojo intereso turinio aiškinimas ir apibrėžimas yra pripažįstama teismų kompetencija (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo apibendrinimas, 2009). Kaip teigia Vygantas Malinauskas, toks sąvokos neapibrėžtumas sudaro sąlygas rasti ir teisiniam neapibrėžtumui bei netikrumui. Teisėsaugos ir teisminių institucijų priimti sprendimai darantys įtaką visuomenės narių teisėms, nesant viešojo intereso apibrėžimo ar numatytų kriterijų, tampa labiau nenuspėjami ir savavališkesni. Tai kelia rimtą iššūkį teisinės valstybės funkcionavimui, nes vienas iš pagrindinių teisinės valstybės principų yra teisinio tikrumo principas (Malinauskas, 2018). Be teisinio tikrumo ir teisinio saugumo, taip pat

teisinės valstybės principo elementas yra ir asmenų teisėti lūkesčiai. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad neatsiejami teisinės valstybės principo elementai yra teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas. Konstituciniai teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo, teisinio saugumo principai suponuoja valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti asmenų teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius“ (Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d., 2002 m. lapkričio 5 d., 2003 m. kovo 4 d., 2003 m. kovo 17 d., 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas). Neįmanoma užtikrinti asmens pasitikėjimo valstybe ir teisine sistema, neužtikrinus asmens teisėtų lūkesčių, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo (Konstitucinio teismo 2002 11 25 nutarimas). Tokią pat praktiką plėtoja ir Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis Teismas, teigdamas, jog teisinių santykių stabilumas ir apibrėžtumas yra viešojo intereso dalis (pvz.: Lietuvos aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-143/2010). Tačiau reiktų sutikti, jog apibrėžti viešojo intereso sampratos nėra įmanoma, o greičiausiai tai būtų ir netikslinga, kadangi kaip minėta anksčiau, jis yra nuolatos kintantis ir dinamiškas. Todėl galime sutikti su teisininkės Birutės Pranevičienės mintimi, jog tiksliai apibrėžti vertybes, kurios yra laikomos viešaisiais interesais, pernelyg sudėtinga, tačiau nepaisant to, jog nėra tikslaus tokių vertybių apibrėžimo ar bendro sutarimo dėl viešojo intereso sampratos, galima teigti, kad tokiomis vertybėmis vis dėl to, galime laikyti žmogaus teises ir jų apsaugą, kadangi jų svarba praktiškai nekvestionuotina ir niekam nekelia abejonių (Pranevičienė, 2003). Toks požiūris vyrauja ir mūsų teismų praktikoje. Konstitucinis Teismas yra ne kartą pabrėžęs, kad valstybės, kaip visos visuomenės politinės organizacijos, paskirtis – užtikrinti žmogaus teises ir laisves, garantuoti viešąjį interesą (Konstitucinio Teismo, 2003) Taip pat svarbu pabrėžti, jog viešojo intereso, kaip valstybės pripažinto ir teisės ginamo visuomeninio intereso, įgyvendinimas yra viena svarbiausių pačios visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų (Konstitucinis Teismas 1997 m.). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pripažįstama, kad viešasis interesas gali egzistuoti įvairiose visuomenės gyvenimo srityse, yra kintantis, dinamiškas, taip pat viešojo intereso sąvoka yra vertinamojo pobūdžio, jos turinys gali būti atskleidžiamas analizuojant konkrečios bylos faktines aplinkybes ir aiškinant bei taikant joms konkrečias teisės normas (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2010). Konstitucinis Teismas taip pat yra pateikęs apibendrintą viešojo intereso sąvoką: viešasis interesas – tai visuomenės ar jos dalies interesai, kuriuos valstybė, vykdydama savo funkcijas, įpareigota užtikrinti ir tenkinti. Jis suprantamas kaip objektyviai egzistuojantis teisėtas asmens ar asmenų grupės lūkestis, kurį asmuo (asmenų grupė) puoselėja teisinėje valstybėje ir kuris išsėina už privataus intereso ribų (Konstitucinis Teismas 1997 m.)

Taigi, apibendrinus galime teigti, kad viešasis interesas ir jo apsauga yra labai reikšmingas ir svarbus visuomenės egzistavimo pagrindas. Kiekvienas asmuo, įgyvendindamas savo teises privalo gerbti kito asmens teises bei viešąjį interesą. Nepaisant to, kad nėra konkretaus viešojo intereso sampratos apibrėžimo, galime sutikti, jog viešasis interesas yra svarbiausi visuomenės interesai bei žmogaus teisės.

2. Sveikata kaip viešasis interesas

2.1 Sveikatos apsauga kaip viešasis interesas

Mano nagrinėjamoje temoje labai svarbu nustatyti ar sveikatos apsauga yra pakankamas pagrindas riboti asmens pasirinkimo laisvę ir teises, remiantis viešojo intereso apsauga. Pasaulinė koronaviruso pandemija toli gražu nėra pirmoji infekcinės ligos pandemija pasaulio istorijoje. Pavyzdžiui Atėnų maras 430 m. pr. m. e. buvo pirmoji užregistruota³ tarptautinė epidemija, kurios virusas, spėjama, kad išplito iš Etiopijos per Egiptą, Peloponeso karo metu, nors tiksli priežastis yra nežinoma ir diskutuojama (Zinsseras, 1963). 1347 metais kilo vadinamoji „Juodosios mirties“ epidemija, po kurios vis dažniau pasaulyje siautėjo choleros ir maro bangos iki pat XIX a., kurios buvo tiesiogiai susijusios su tarptautine prekyba bei vis didesne pasaulio globalizacija (Lederbergas, 1997). Pirmojo pasaulinio karo metu smogė Ispaniškojo gripo pandemija, pražudžiusi milijonus pasaulio gyventojų. Taip pat atrandama vis daugiau patogenų, kurie yra potencialūs ligų bei pandemijų sukėlėjai bei turi puikias sąlygas plisti, dėl nuolatinio žmonių judėjimo ir tarptautinės prekybos ir panašiai. Be to, vienas veiksmingiausių įrankių naudojamų apsisaugoti nuo bakterinių infekcijų (pavyzdžiui tuberkuliozės) tampa vis mažiau veiksminga dėl atsiradusio žmogaus atsparumo antibiotikams (Cisetas, 1995). Tad, vertinant infekcinių ligų plitimą istoriniame kontekste, galime daryti išvadą, kad jų priežiūra ir kontrolė yra viešasis interesas, kadangi esant vis didesniam žmonių mobilumui, didėjant pasaulio globalizacijai yra didelė grėsmė užsikrėsti mirtinai pavojinga liga, o didėjantis naujų patogenų atsiradimas, didina tikimybę, kad pandemijų gali atsirasti vis daugiau.

Egzistuoja įtampa tarp privatumo ir pilietinių laisvių apsaugos bei visuomenės saugumo užtikrinimo demokratinėse visuomenėse. Ši įtampa ypatingai išryškėja krizių metu. Iš esmės, asmens sveikata yra privatus reikalas, kadangi būtent privatus asmuo yra tas, kuris tiesiogiai patiria tiek naudą, turėdamas gerą sveikatą, tiek nuostolius (žalą) turėdamas blogą sveikatą. Tradiciškai yra išskiriamos trys rūšys negalavimų – užkrečiamosios ligos, neužkrečiamos ligos ir sužalojimai. Visose šalyse tarp vidutinio amžiaus ir pagyvenusių žmonių vyrauja antroji rūšis ligų, dažniausiai tai lėtinės ar degeneracinės ligos, tokios kaip širdies ir kraujagyslių ligos, vėžys, insultas, diabetas ar pan. Rizikos veiksniai, susiję su neužkrečiamosiomis ligomis, yra labiau susiję su

³ Įrašas užfiksuotas Tukidido (Thoukydidės), senovės graikų istoriko knygoje.

individualiais gyvenimo būdo ir žmogaus elgesio pasirinkimais - nesveika mityba, fizinio krūvio stoka, tabako vartojimu ar nesaugiais įpročiais (Chenas, Evansas, Cashas, 1997). Žmonių užkrečiamosios (infekcinės ir parazitinės) ligos (arba užkrečiamosios ligos), remiantis Lietuvos Respublikos užkrečiamųjų ligų įstatymo 2 straipsnio 1 dalimi yra užkrečiamųjų ligų sukėlėjų ir jų toksinų sukeltos žmogaus ligos, kuriomis apsikrečiama nuo žmonių (ligonio ar užkrečiamųjų ligų sukėlėjo nešiootojo), gyvūnų ar vabzdžių arba per aplinkos veiksnius. To paties straipsnio 3 dalis nustato, kad užkrečiamųjų ligų sukėlėjai yra helmintai, grybai, pirmuonys, bakterijos, virusai ir kiti mikroorganizmai, jų dalys, galintys sukelti užkrečiamąsias ligas (Lietuvos Respublikos žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės įstatymas, 1996).

Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas yra ne kartą pasakęs, jog Konstituciniai sveikatos apsaugos pagrindai yra įtvirtinti Konstitucijos 53 straipsnio 1 dalyje, kurioje nustatyta: „Valstybė rūpinasi žmonių sveikata ir laiduoja medicinos pagalbą bei paslaugas žmogui susirgus. Įstatymas nustato piliečiams nemokamos medicinos pagalbos valstybinėse gydymo įstaigose teikimo tvarką“. Žmogaus ir visuomenės sveikata yra viena svarbiausių visuomenės vertybių, o žmonių sveikatos apsauga yra konstituciškai svarbus bei pagrįstas tikslas, viešasis interesas, o rūpinimasis žmonių sveikata yra valstybės funkcija. Konstitucijos 53 straipsnio 1 dalies nuostata, kad valstybė rūpinasi žmonių sveikata, yra konstitucinis principas, įvairiai atsispindintis ir kitose Konstitucijos straipsniuose, kuriuose yra nustatyta valstybės veikla, susijusi su visa žmonių sveikata. Pandemijos valdymo kontekste ypatingai svarbu tai, kad įgyvendinant konstitucinę valstybės pareigą - rūpintis žmonių sveikata, (tame tarpe ir užtikrinti medicinos pagalbą bei paslaugas žmogui susirgus), turi būti sukurta veiksminga sveikatos apsaugos sistema, sudarytos tinkamos sąlygos tai sistemai veikti sklandžiai. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad valstybė turi pareigą saugoti asmenis nuo grėsmių sveikatai (sumažinti sveikatai keliamą pavojų, o tam tikrais atvejais, esant reikalui ir kai tai įmanoma, užkirsti jam kelią), pagerinti žmogaus ir visuomenės gebėjimą įveikti kilusį pavojų sveikatai, susirgus užtikrinti medicininių paslaugų prieinamumą (Konstitucinis Teismas, 2009 m.). Valstybė turi pareigą t.y. privalo sudaryti teises ir organizacines sąlygas veikti tokiai sveikatos apsaugos sistemai, kuri užtikrintų kokybišką ir visiems prieinamą sveikatos priežiūrą, įskaitant ir nemokamą medicinos pagalbą valstybinėse gydymo įstaigose piliečiams, bei kitas asmens bei visuomenės sveikatos priežiūros paslaugas, taip pat kitą sveikatinimo veiklą (pavyzdžiui farmacinę), būtiną tam, kad būtų realiai ir veiksmingai įgyvendinta prigimtinė žmogaus teisė į kuo geresnę sveikatą (Konstitucinis Teismas, 2014). Taigi, žmogaus ir visuomenės sveikata yra viena svarbiausių vertybių, o jos apsauga yra

Konstitucijoje įtvirtintas, pagrįstas tikslas bei viešasis interesas. Kiekvieno žmogaus sveikata turi būti apsaugota, bei kilus negalavimui užtikrinta priežiūra ir medicininę pagalbą, tačiau esant užkrečiamai ligai, valstybei atsiranda pareiga užkirsti kelią ligai plisti.

Pasak Vyganto Malinausko, žmogaus teisių paskirtis yra užtikrinti, kad tie gėriai, kurie yra laikomi bendruoju visuomenės gėriu, turi būti prieinami ne tik privilegijuotai grupei, bet ir visiems visuomenės nariams (Malinauskas, 2018). Markas W. Zacheris teigia, kad infekcinių ligų stebėjimas yra pasaulinė viešasis interesas, apibrėžtas "nedalumo" ir "nediskriminavimo" kriterijais. Nedalumo kriterijus reiškia visų galimybę gauti naudos iš viešojo gėrio, kai jis bus sukurtas, o nediskriminavimo kriterijus reikia negalėjimą pašalinti bet kurio asmens ar grupės iš naudos gavimo (Chenas, Evansas, Cashas, 1997). Džonas Finnis teigia, kad žmogaus teisės visais atvejais yra tripusis santykis, apimantis tiek asmenį, turintį reikalavimą, tiek asmenį, turintį pareigą, tiek reikalavimo bei pareigos objektą (Finnis 2014, 270), tai reiškia, jog turi egzistuoti objektas, kurio reikalaujame ir kuri saugome. Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucinį teismą, žmogaus ir valstybės gera sveikata yra prielaida įgyvendinti bendrą gėrį bei garantuoti visuomenės gerovę. Todėl kilus grėsmei konstituciškai pagrįstam tikslui rūpintis žmogaus ir visuomenės sveikata kaip bendruoju geriu (kilus viešojo intereso pažeidimo grėsmei) gali būti ribojamos privačių asmenų konstitucinės žmogaus teisės ir laisvės pavyzdžiui nuosavybės teisė. Jei yra nustatyti tokie asmens teisės į nuosavybę ribojimai, kurie yra būtini siekiant užtikrinti žmonių sveikatos apsaugą, esminę reikšmę turi tai, kad pagal Konstitucijoje įtvirtinto viešojo intereso (konstituciškai svarbaus tikslo) buvimas bei valstybės pareigą jį apsaugoti, gali būti pagrindas apriboti asmens teisę į nuosavybę tuo atveju, kai dėl turto pobūdžio ir / arba dėl kitų svarbių priežasčių neapribojus teisės į nuosavybę nebūtų įmanoma apsaugoti Konstitucijoje įtvirtintų vertybių bei būtų pakenkta viešajam interesui (Konstitucinis Teismas, 2002).

Pandemijos kontekste svarbu išskirti viešojo intereso globalią reikšmę. Pagrindinis skiriamasis globalaus viešojo intereso elementas yra jo pasaulinis mastas. Globaliajam viešajam interesui būdingas gėrio „perkėlimas“ iš nacionalinio į tarptautinį lygmenį. Kaip teigia Inge Kaul ir Ronaldas U. Mendozas, globalus viešasis interesas yra tos gėrybės, kurių nauda apima visas šalis, tautas ir kartas. Tokios pasaulinės gėrybės gali būti nuo gamtos reiškinių, tokių kaip mėnesiena iki aplinkos apsaugos, taikos ir saugumo įgyvendinimo, daugiašalės prekybos, užkrečiamųjų ligų kontrolės ir / arba likvidavimo, o taip pat ir žmogaus teisių apsaugos (Kaul, Mendozas, 2003). Istorškai globalus viešasis interesas iš pradžių buvo įgyvendintas tik keliose srityse, tokiose kaip pasaulio valstybių teisių

reguliavimas į Antarktidą (1959 metais buvo pasirašyta „Antarkties sutartis“, pagal kurią yra draudžiama Antarktidą naudoti bet kokiems kariniams tikslams, sutartyje žemynas yra įvardijamas kaip draustinis, atviras tik moksliniams tyrimams) bei ozono sluoksnio apsauga (1987 metais pasirašytas „Protokolas dėl medžiagų, naikinančių ozono sluoksnį“, dar žinomas kaip „Monrealio protokolas“, kuriame susitarta apsaugoti Žemės stratosferos ozono sluoksnį atsisakant ozono sluoksnį ardančių cheminių medžiagų bei ozono sluoksnį ardančių medžiagų gamybos ir vartojimo). Taip pat, buvo sukurtos tarptautinės sveikatos taisyklės, skirtos kontroliuoti tam tikrų ypač sunkių infekcinių ligų plitimą. Nuo 1851 m. iki 1938 m. įvyko keturiolika tarptautinių konferencijų, skirtų kontroliuoti tarptautinių epidemijų plitimą, visų pirma choleros plitimą. 1892 m. įvyko septintoji tarptautinė konferencija Venecijoje, kurios metu buvo pasiekta tam tikrų tarptautinių susitarimų – pasirašyta pirmoji Tarptautinė Sanitarinė Konvencija (*angl. International Sanitary Convention*), kurioje daugiausiai dėmesio skirta karantinui užsikrėtus cholera. Vėliau ši konvencija buvo papildyta kitomis konvencijomis, kaip antai 1897 m. Konvencija dėl maro, o 1912 metais buvo įtraukta geltonoji karštinė. Šie susitarimai teisės požiūriu yra laikomi pirmaisiais tarptautiniais susitarimais, siekiant bendradarbiauti visuomenės sveikatos apsaugos ir užkrečiamųjų ligų valdymo srityse. 1907 metais buvo įkurta pirmoji pasaulyje nuolatinė tarptautinė organizacija – Tarptautinis higienos biuras (*pranc. Office international d'hygiène publique*). Šios organizacijos tikslas buvo rinkti epidemiologinę informaciją, prižiūrėti tarptautinių Konvencijų įgyvendinimą, siekiant užkirsti kelią maro, geltonosios karštinės ir choleros plitimą t.y. stabdyti pandemijos plitimą ir užkirsti kelią naujų pandemijų atsiradimui. Ši organizacija veikė iki antrojo pasaulinio karo pabaigos. Vėliau, 1948 metais, Tarptautinio higienos biuro misiją perėmė Pasaulinė sveikatos organizacija. Šios organizacijos tikslas siekti aukščiausio sveikatos priežiūros lygio visose pasaulio valstybėse (Volfanas, 2020). Pagal Pasaulinės sveikatos organizacijos konstituciją ši institucija vadovauja ir koordinuoja tarptautinį bendradarbiavimą sveikatos apsaugos srityje, siekia suvienodinti bei nustatyti bendrus sveikatos apsaugos standartus, bendradarbiauti su vyriausybėmis, stiprinant nacionalines sveikatos sistemas, plėtoti ir suteikti valstybėms tinkamas sveikatos apsaugos technologijas, informaciją ir standartus, skatina valstybių narių techninį bendradarbiavimą (Pasaulinė sveikatos organizacija, 2006).

Vienas iš svarbiausių pasaulinės sveikatos politikos pokyčių per pastarąjį dešimtmetį, atsiradęs dėl ŽIV ir AIDS gydymo reikalingumo, yra susijęs su būtinybę užtikrinti vienodą prieigą prie vaistų, diagnostikos, vakcinų ir kitų sveikatos užtikrinimo įrankių. Anksčiau būtini vaistai buvo laikomi privačiu interesu, kiekvieno asmeniniu reikalu, tačiau šiuo metu vyrauja požiūris, kad tokie vaistai yra ne tik viešasis, bet globalus viešasis interesas, dėl to

kiekvienas pasaulio gyventojas turi turėti teisę ir galimybę gauti jam būtinus vaistus. Esant tokiam supratimui, požiūriui atsiranda pasaulio šalių bendradarbiavimo būtinybė paskirstant reikiamus vaistus (Bäumler, Sarno, 2021). Kickbusch pasaulinės sveikatos užtikrinimo procesus apibūdina kaip daugiapakopius derybų procesus, formuojančius ir valdančius pasaulinę sveikatos politikos aplinką bei gerinančius valstybių santykius ir stiprinančius įvairių veikėjų išipareigojimą siekti bendrų pastangų užtikrinti sveikatą kaip žmogaus teisę ir viešąją gerį .

Apibendrinus galime teigti, nors žmogus ir yra autonomiška būtybė, žmogus turi pasirinkimo teisę, tačiau kai egzistuoja pavojus visuomenės sveikatai, valstybė privalo t.y. turi pareigą apsaugoti visuomenės sveikatą, sukuriant tokią sistemą, kuri užtikrintų tinkamą sveikatos priežiūrą bei lygias sąlygas visiems, gauti reikiamą pagalbą.

2.2 Asmens pasirinkimo laisvės ribojimas siekiant įgyvendinti viešąjį interesą pandemijos metu

Kaip minėta anksčiau, demokratinėse valstybėse, ribojant asmens teises ir laisves, siekiant apsaugoti viešąjį interesą, kyla tam tikra įtampa ir nesutarimas ar tikrai ribojimai tikrai yra pateisinami. Aptarėme, kad žmogus yra autonomiška būtybė, gebanti priimti sprendimus savarankiškai. Tačiau siekiant įgyvendinti (apsaugoti) viešąjį interesą, asmens laisvė gali būti ribojama.

Kantiškoji laisvės samprata teigia, kad laisvė yra galimybė kurti privalomus įstatymus ir sąmoningai prisiimti pareigą jiems paklusti. Kiekvieno asmens laisvės baigiasi ten kur prasideda kito asmens laisvė. Todėl, asmuo savo elgesiu pažeidęs savo paties sukurtą imperatyvų įstatymą, įstatymų nustatytus laisvės ribojimus, asmuo netenka savo paties laisvės (Arlauskas, 2000 cituojant Kantas, 1982). Taigi remiantis Kanto laisvės apibrėžimu, galime pateisinti asmens laisvės ribojimus, kadangi įstatymai nustato laisvės ribas, o tai leidžia daryti prielaidą, jog asmuo yra įsipareigojęs laikytis šių nurodymų, kuriuos pats sau nusistatė (Gumbis, 2018). Kantas taip pat teigė, kad „laisvės sąvoka, kadangi jos realumas įrodytas praktinio proto apodiktiniu⁴ dėsniu, yra grynojo proto, netgi spekuliatyviojo, proto sistemos viso pastato kertinis akmuo, ir visos kitos sąvokos (dievo ir nemirtingumo), kurios, kaip vien tik idėjos, šioje sistemoje lieka be atramos, dabar prisijungia prie šios sąvokos ir kartu su ja bei jos dėka įgyja patvarumą ir objektyvų realumą, t.y. jų galimybė įrodoma tuo, kad laisvė tikrai yra, nes ši idėja pasireiškia per moralės dėsnį.“ (Arlauskas, 2000, cituojant Kantas, 1987). Taigi, laisvė yra visko pamatas, tačiau Kanto filosofijoje svarbi moralė, kadangi tik tie, kurie paklūsta moralės dėsniams, gali būti laisvi, laisvi nuo juslinio prisirišimo ir suvokiantys savo egzistencijos pakankamumą. Todėl kantiškosios etikos atramos taškas ir idealas yra savarankiška, save reguliuojanti asmenybė (Plėšnys, 1996). Kanto amžininkas Karlas Leonhardas Reinholdas, pabrėžė, kad remiantis Kanto teorija, „moraliai blogas elgesys būtų ne tik kad nesuvokiamas, bet netgi neįmanomas“ (Putinaitė, 2014, cituota Reinholdas, 1797). Įstatymai privalo kuo geriau suderinti visuomenės valią su individo autonomija, kadangi taip atsiranda didesnė tikimybė, kad ji (visuomenė) paklus įstatymui, nes tai tenkins ir visuomenę, ir patį individą t.y. kuo daugiau asmenų sutiks su įstatymų, tuo daugiau asmenų išliks autonomiški, laisvi. Tai nereiškia, kad valstybė turi teisę įstatymus primesti prieš

⁴ Apodiktinis - (gr. apodeiktikos) - nenuginčijamas, būtina

piliečių valią. Tai reiškia, kad valstybė turi leisti tokius įstatymus, kurie atitiktų visos visuomenės valią (Gumbis, 2018).

Tačiau verta paminėti laisvės įgyvendinimą būtinumo sąlygomis. Georgas Vilhelmas Frydrichas Hėgelis teigė, kad laisvė yra tik pažintas būtinumas t.y. žmogus nėra laisvas tol, kol nepažino būtinybės. Pažinta būtinybė tampa laisve. Pasak Hėgelio tinkamai, taisyklingai, teisingai mąstantis žmogus mąsto tik būtinumą. Tomas Hobsas taip pat kalbėjo apie būtinumą. Jo manymu laisvė yra suderinama su būtinumu. Savo monografijoje doc. dr. Jaunius Gumbis iliustruoti šią Hobso mintį pateikė tokį pavyzdį: transporto priemonių savininkai norėdami eksploatuoti savo automobilį privalo jį apdrausti privalomų civilinės atsakomybės draudimu nuo galimos žalos, todėl transporto priemonių savininkai privalo rinktis tarp dviejų alternatyvų – apdrausti transporto priemonę privalomuoju civilinės atsakomybės draudimu arba nesinaudoti nuosava transporto priemone. Šis pavyzdys parodo, jog nors ir egzistuoja tam tikras reikalavimas t.y. reikalavimas (tam tikra prievarta) sudaryti draudimo sutartį, tačiau pasirinkimo laisvės tokia prievarta neatima (Gumbis, 2018). Viktoras Franklis yra pasakęs, kad „Laisvė tėra negatyvusis fenomeno aspektas, pozityvusis jo aspektas yra atsakingumas. Iš tikrųjų laisvei gresia pavojus išsigimti į gryną kaprizingumą, jei ji nesuvokiama kaip atsakomybė.“ (Franklis, 2008). Panašios nuomonės laikosi ir Robertas J. Spitzeris savo knygoje teigė, kad esant kelių teisių sankirtai privalu rinktis fundamentalesnę teisę, o tokia teisė yra ta, kuri leidžia egzistuoti kitoms teisėms (Spitzeris, 2014). Taigi, galime daryti išvadą, kad norint įgyvendinti savo laisvę, turime prisiimti tam tikrą atsakomybę bei tam tikrais atvejais, kai to reikalauja būtinumas apriboti savo laisvę. Teisės tikslas yra apsaugoti mūsų pačių laisvę, net ir tais atvejais, kai teisė riboja mūsų laisvę vardan pirminio tikslo.

Ronaldas Mylesas Dworkinas, teigė, kad daugelį įstatymų yra bandoma pateisinti viešojo intereso, bendro gėrio sampratomis, tačiau kai kalba eina apie žmogaus laisvę, jos valstybė negali paneigti jokiais įstatymais. O štai Benthamas laikėsi pozicijos, kad visi įstatymai savo esme yra laisvės ribojimai ir pažeidimai, net jei jie yra pateisinami pvz.: draudimas žudyti, vogti ar panašai, tačiau savo esme tai vis tiek yra laisvės varžymas (Gumbis, 2018). Esminė sąlyga tokiam įstatymui egzistuoti yra pateisinamas poreikis apsaugoti bendrąjį gėrį. Štai pavyzdžiui, visuomenės saugumui didelę grėsmę kelia terorizmas. Po terorizmo išpuolių, šalyse, kuriose vyko terorizmo aktai, buvo pasitelktos priemonės, kurios stipriai riboja asmenų privatumą. Pavyzdžiui, kai kuriose šalyse labai išaugo vaizdo stebėjimo kamerų naudojimas tiek viešosiose, tiek privačiose erdvėse (Jones, 2009). Tarkime, Jungtinėse Amerikos Valstijose po Rugsėjo 11 dienos išpuolių buvo atlikti

teisiniai pakeitimai, kurie suteikė vykdyti nuolatinę piliečių fizinio judėjimo ir elektroninio pėdsako stebėseną (Blosas, 2007). Tokie pakeitimai atlikti esant būtinumui apsaugoti visuomenę nuo galimo terorizmo išpuolių ir nors yra ribojantys asmens privatumą, tokie ribojimai laikomi proporcingais, atsižvelgiant į bendrąjį gerį (viešąjį interesą), kuri siekiama užtikrinti. .

Kai kalbame apie pandemijos metu ribojamas asmenų laisves, pirmiausiai turime pabrėžti, kad valstybė turi teisinę pareigą apsaugoti visuomenės sveikatą. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 25 straipsnio 1 dalyje teigiama, kad kiekvienas turi teisę į savo ir savo šeimos sveikatai ir gerovei pakankamą gyvenimo lygį, įskaitant maistą, drabužius, būstą ir sveikatos priežiūrą bei būtinas socialines paslaugas. Teisė į sveikatą taip pat aiškiai pripažįstama keliose kitose tarptautinėse sutartyse. Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto⁵ 12 straipsnio pirmos dalies nuostata nustato, kad valstybės pripažįsta kiekvieno žmogaus teisę turėti kuo geriausią fizinę ir psichinę sveikatą. To paties straipsnio antros dalies c punktas, nustato, kad priemonės, kurių valstybės imasi su tikslu įgyvendinti pirmos dalies nuostatą, turi apimti priemones, kurių reikia siekiant užtikrinti, be kita ko, epideminių bei kitokių ligų profilaktiką, gydymą ir kontrolę. Jungtinių Tautų Ekonominių, Socialinių ir Kultūrinių teisių komiteto bendrajame komentare Nr. 14 įtvirtinta teisė į aukščiausio pasiekiamo lygio sveikatos apsaugą. Čia yra pasakyta, kad sveikata yra pagrindinė žmogaus teisė, be kurios nebūtų įmanoma įgyvendinti kitų teisių. Teisės į sveikatą įgyvendinimas gali būti vykdomas taikant įvairius papildomus metodus, pvz., sveikatos politikos formavimą, Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) parengtų sveikatos programų įgyvendinimą arba konkrečių teisinių priemonių priėmimą. Teisė į sveikatą yra neatsiejama nuo kitų žmogaus teisių įgyvendinimo, įskaitant teisę į maistą, būstą, darbą, švietimą, orumą, gyvenimą, nediskriminavimą, lygybę, privatumą, susirinkimų teisę, judėjimo laisvę ir kita (Jungtinių Tautų Ekonominių, Socialinių..., 2000). Europos Žmogaus teisių konvencija teigia, kad esant būtinumui demokratinėje visuomenėje užtikrinti valstybės saugumą, visuomenės saugą ar šalies ekonominės gerovę, siekiant užkirsti kelią viešos tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat, kai reikia apsaugoti žmonių sveikatą ar moralę arba kitas asmenų teises ir laisves, gali būti ribojamos tam tikros teisės, tokios kaip teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, minties, sąžinės ir religijos laisvė, saviraiškos laisvė, susirinkimų ir asociacijos laisvė, judėjimo laisvė. Šias

⁵ Tarptautinis Ekonominių, Socialinių ir Kultūrinių teisių paktas nustato valstybėms narėms, įsipareigojimus, kuriuos valstybė narė privalo įgyvendinti visomis įmanomomis priemonėmis, tam, kad pasiektų tarptautinėje sutartyje numatomą rezultatą.

teisės galima riboti kilus karui ar esant kitokiai nepaprastai padėčiai, dėl kurių atsiranda grėsmė tautos gyvavimui, jei tos priemonės yra būtinos dėl susiklosčiusios situacijos ir atitinka tarptautinius įsipareigojimus (Europos Žmogaus Teisių Konvencija, 1950). Vadinas, žmogaus teisės, o tuo pačiu ir asmens pasirinkimo laisvė gali būti ribojama, kai nepakanka įprastų priemonių, kuriomis siekiama užtikrinti nacionalinį saugumą, visuomenės sveikatą ir viešąjį interesą.

Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, kad žmogaus teisių ir laisvių įtvirtinimas savaime nereiškia, kad negalima riboti jų įgyvendinimo. Taip pat, Konstitucinio Teismo nutarimuose ne kartą yra konstatuota, kad pagal Konstituciją riboti konstitucinių žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimą galima, jeigu tai daroma įstatymų nustatytu pagrindu, ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus, ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė ir yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas). Taigi, Konstitucijoje įtvirtintos teisės ir laisvės gali būti ribojamos su tikslu užtikrinti didesnę konstitucinę gerį bei apsaugoti visuomenės interesus t.y. viešąjį interesą. Pažymėtina, kad Konstitucijoje žmogaus ir visuomenės sveikatos apsauga, kaip kitų konstitucinių teisių ribojimo pagrindas, siekiant įgyvendinti viešąjį interesą yra tiesiogiai įvardinta kaip savarankiškas pagrindas, be kita ko, konstitucinės vertybės apsauga gali būti ir išvestiniu kitų žmogaus teisių ir laisvių ribojimo pagrindu (Birmontienė, Miliuvienė, 2020).

Tačiau labai svarbu pabrėžti ir tai, jog Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra pabrėžta, jog viešasis interesas, kaip bendras valstybės, visos visuomenės ar visuomenės dalies interesas, turi būti derinamas su individo autonominiais interesais, nes ne tik viešasis interesas, bet ir asmens teisės yra konstitucinės vertybės (Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai). Konstitucijoje įtvirtintos vertybės, tokios kaip asmens teisių ir teisėtų interesų apsauga bei gynimas ir viešasis interesas, negali būti priešingos ir šioje srityje būtina užtikrinti teisingą vertybių pusiausvyrą (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas). Taip pat ir Lietuvos vyriausiojo administracinio Teismo praktikoje yra nurodoma, kad viešojo intereso gynimas yra specialių valstybės įgaliotų subjektų specifinė veikla, o atliekant viešojo intereso gynimo funkciją galima daroma intervencija į susiformavusius teisinius santykius bei kitų asmenų subjektines teises, todėl viešąjį interesą ginantiems subjektams taikomas dispozityvumo principas, tačiau jis ribojamas viešojo ir individualių interesų derinimu (LVAT 2009 m. vasario 12 d.

nutartis administracinėje byloje Nr. A822-65/2009). Taigi net kilus grėsmei viešajam interesui bei esant reikalui jį apsaugoti, valstybė negali paneigti asmens autonomijos egzistavimo. Valstybės vidaus politikoje pasiektas susitarimas dėl priimamų politinių sprendimų šalims diskutuojant ar darant kompromisus yra vadinama konsensusu (lot. consensus – sutarimas, vienybė). Konsensusas išreiškia skirtingų pozicijų, pažiūrų ar įvairių socialinių sluoksnių bendrumą (Visuotinė Lietuvių Enciklopedija, 2022). Iš esmės tai, kad tam tikra visuomenė, jos nariai yra siejami bendrų pažiūrų, reiškia ne ką daugiau, o tik tai, kad jiems būdinga bendra kultūra ar patirtys, kurios išskiria juos iš kitų visuomenių bei jų narių. Teorijoje konsensusas yra laikomas nusistovėjusios socialinės tvarkos rėmimu, susitelkimu siekiant ją išsaugoti (Cotterellis, 1997, p. 131). Lonas L. Fulleris teigė, kad valstybė privalo į asmenis žiūrėti kaip į turinčiu galią daryti įtaką, nustatyti ar pakeisti tarpusavio teisinius santykius (Gumbis, 2018). Kantas teigė, kad žmogus turi elgtis taip, pagal tokias taisykles, kurios norėtum kad taptų visuotinės. Tačiau, akivaizdu, kad žmonės gali priimti tokius įstatymus, kurie prieštarauja jų palaikomoms vertybėms. Žmonės dažnai palaiko abstrakčias politines vertybes, kurios dažnai visiškai prieštarauja principams, kuriais jie vadovaujasi. Michaelas Mannas atliko tyrimus siekdamas įvertinti vertybių, normų ir įsitikinimų konsensuso egzistavimą ir padarė tokias išvadas : a) konsensusas neegzistuoja reikšmingu mastu; b) vidurinė klasė yra labiau linkusi ieškoti konsensuso nei dirbančioji klasė; c) darbo klasės atstovai labiau palaiko vertybes, kurios yra priešingos nusistovėjusiai socialinei tvarkai, kai tai susiję su kasdieniu gyvenimu; d) dirbančiosios klasės asmenims būdingas mažesnis vertybių suderinamumas. Jis teigė, kad asmenys turintys teisę sukurti normas, kurios būtų laikomos legitimomis nenaudojant prievartos, turėtų plėtoti vieningas visuomenines vertybes (Cotterellis, 1997, p. 132). Tačiau greičiausiai rasti konsensuą su visa visuomene, kiekvienu konkrečiu atveju t.y. kiekvieną kartą leidžiant teisės aktą, yra neįmanoma. Vienintelis konsensusas, kuris tikrai egzistuoja ir yra supratimas visiems yra toks, kad reikia gerbti žmogaus teises.

Žmogaus teisių ir laisvių esmė negali būti paneigiama. Tai reiškia, kad negalima teisių ir laisvių riboti taip, kad jų nebūtų galima įgyvendinti. Jeigu žmogaus teisės ir laisvės yra suvaržomos taip, jog yra peržengiamos protingos ribos arba nėra suteikiama galimybė apgintis savo pažeistas teises, tai yra tas pats, kad apskritai neigti tų teisių egzistavimą. Kiekvienu atveju, kai yra ribojamos žmogaus teisės, turi būti įvertinta ar tie ribojimai nepažeis žmogaus teisių ir laisvių esmės. Be kita ko, teisių ir laisvių ribojimai privalo būti proporcingi. Šis reikalavimas reiškia, kad ribojimai neali būti platesni, griežtesni t.y. negali riboti daugiau, negu reikia, tam kad būtų pasiektas tikslas, dėl kurio ribojimas yra įvedamas pvz. pandemijos sustabdymas (Birmontienė, Miliuvienė, 2020).

Teisė į sveikatos apsauga yra svarbi socialinė ir individuali teisė, todėl didelį vaidmenį turi tarptautiniai įsipareigojimai. Remiantis Jungtinių Tautų chartijos 57 straipsnio 1 dalimi, kuri teigia, kad įvairioms agentūros, įsteigtoms tarpvyriausybiniais susitarimais ir turinčioms plačią jų steigiamuose aktuose nustatytą tarptautinę atsakomybę ekonominėje, socialinėje, sveikatos apsaugos ir kitose panašiose srityse (įskaitant kultūrinėje ir švietimo) yra suteikiamas specializuotos agentūros statusas (Jungtinių Tautų Chartija, 1945). Viena iš tokių yra Pasaulio Sveikatos Organizacija, kurios veiklą reglamentuoja Pasaulio Sveikatos Organizacijos konstitucija. Šio dokumento antrajame straipsnyje yra išvardintos 22 organizacijos funkcijos, kurias perskaičius aišku, kad organizacija turi koordinuoti sveikatos apsaugos užtikrinimą tarptautiniu mastu, palaikyti bendradarbiavimą su tarptautinėmis organizacijomis, pasaulio valstybėmis, taip pat specialioms grupėms, joms paprašius arba gavus jų pritarimą teikti pagalbą, bei kitaip plėtoti, nustatyti ir skatinti tarptautinius standartus bei kitaip užtikrinti sveikatos apsaugos veiksmingumą. Bene aktualiausias tikslas yra nurodytas g punkte, kuriame numatyta, kad Organizacija turi skatinti veiksmingą darbą, siekiant išnaikinti epidemiją, endemiją ar kitas ligas. Šios funkcijos gali būti įgyvendintos priimant konvencijas ar susitarimus (19 straipsnis), reglamentus ar taisykles (21 straipsnis) arba rekomendacijas (23 straipsnis). Pastarosios rūšies dokumentas gali būti priimamas bet kuriuo Organizacijos kompetencijai priklausančiu klausimu. Konvencijas ar susitarimus Pasaulio Sveikatos Organizacija taip pat gali priimti bet kuriuo Organizacijos kompetencijai priklausančiu klausimu, tačiau skirtumas tarp šios ir pirmosios rūšies dokumentų yra tas, jog rekomendacijos yra neprivalomo pobūdžio, teisiškai nėra įpareigojančios. O štai konvencijos arba susitarimai tampa privalomi valstybei nariai, po to, kai dokumentas yra priimamas. Reglamentai ar taisyklės įsigalioja visoms narėms po to, kai Sveikatos asamblėja tinkamai praneša apie jų priėmimą, išskyrus tas nares, kurios per pranešime nurodytą laikotarpį informuoja generalinį direktorių apie jų atmetimą arba išlygas gali ir gali būti priimami dėl sanitarinių ir karantino reikalavimų ir kitų priemonių, skirtų užkirsti kelią tarptautiniam ligų plitimui, diagnostinių procedūrų standartai, nomenklatūros, susijusios su ligomis, mirties priežastimis ir visuomenės sveikatos praktika, produktų, susijusių su sveikatos apsauga saugos standartų bei tų produktų reklamos ir ženklinimo tarptautinėje prekyboje (Pasaulinės Sveikatos Organizacijos Konstitucija, 1946). Pasak Mindaugo Verbicko Pasaulinė Sveikatos Organizacija vengia leisti privalomo pobūdžio teisės aktus, o teisinis reglamentavimas, kuomet leidžiami neprivalomo pobūdžio teisės aktai iš esmės parodo tai, kad galima naudotis *soft law* privalumais bei greitai reaguoti į pokyčius, palyginus su *hard law*, kuri priešingai – yra itin nelanksti. Vienas pagrindiniu tokios sistemos privalumų yra

toks, kad teisės aktai yra skirti subjekto elgesiui orientuoti link norimo pasiekti rezultato, tačiau tai nepanaikina galimybės suvokti galimas pasekmes ir gebėjimo keisti teisės sistemą. Tačiau tai nereiškia, kad šios Organizacijos priimti aktai, neturintys privalomos teisinės galios visada lieka tokiais, priešingai. (Verbickas, 2022). Štai pavyzdžiui, 2005 m. gegužės 23 d. įvykusioje 58-ojoje Pasaulio sveikatos asamblėjoje, Ženevoje, buvo priimtos Tarptautinės sveikatos priežiūros taisyklės (toliau – Taisyklės), kurias Lietuva ratifikavo 2008 m. sausio 18 d. įstatymu - „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Tarptautinių sveikatos priežiūros taisyklių (2005 m.) ratifikavimo. Taisyklės, kaip minėta anksčiau, nėra privalomo pobūdžio teisės aktas, jų ratifikavimas nėra privalomas, tačiau jas ratifikavus jų laikymasis tampa privalomas. Šių Taisyklių tikslas ir taikymo sritis yra sustabdyti, kontroliuoti ligos plitimą tarptautiniu mastu, apsaugoti nuo pandemijos plitimo ir užtikrinti visuomenės sveikatos institucijų reagavimą tiek, kiek tai atitiktų ir ribotų riziką visuomenės sveikatai ir be reikalo netrukdytų tarptautinio vežimo ir prekybos t.y. taisyklės yra taikomos visuotinai, saugant visus pasaulio žmones nuo ligos plitimo tarptautiniu mastu. Svarbu pabrėžti, kad šios Taisyklės įgyvendinamos gerbiant žmonių orumą, teises ir pagrindines laisves (Tarptautinės sveikatos priežiūros taisyklės, 2005).

Pandemijos metu jai pirmiausia pavojus gresia žmogaus gyvybei, todėl Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas pabrėžė, kad valstybės turi pareigą ginti gyvybę, o tai taip pat reiškia, kad reikia imtis atitinkamų priemonių, kad būtų išspręstos bendros visuomenės sąlygos, galinčios sukelti tiesioginę grėsmę gyvybei, įskaitant gyvybei pavojingas infekcines ligas (bendras komentaras Nr. 36, 2019, 6 p.). Neabejotinai, pandemija turi įtakos žmonių sveikatai, tiek fizinei, tiek psichinei. Be to, sveikata yra pagrindinė teisė įgyvendinant kitas teises (Bendroji pastaba Nr. 14, 2000, p.1). Taisyklėse yra numatyta, kad Pasaulio Sveikatos Organizacijos Generalinis direktorius vertina įvykio grėsmę tarptautinės bendruomenės visuomenės sveikatai. Tačiau taisyklės nenumato sankcijų už situacijos nepranešimą, todėl dalis valstybių šios pareigos nesilaiko. Tačiau tai taip pat reiškia, kad Pasaulio sveikatos Organizacija gali atsižvelgti į pranešimus iš šaltinių, kurie nėra oficialūs pranešimai ar konsultacijos. (Verbickas, 2022). Todėl nors dalis pasaulio valstybių nesilaikė reikalavimo pranešti apie ligų protrūkius 2020 m. sausio 30 d. Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) generalinis direktorius paskelbė tarptautinio masto ekstremaliają visuomenės sveikatos situaciją dėl naujo koronaviruso, sukeliančio ligą COVID-19, pasaulinio protrūkio. 2020 m. kovo 11 d. PSO pateikė išvadą, kad COVID-19 gali būti laikoma pandemija (ES Tarybos Rekomendacijos, 2022). Taigi, nors valstybės turi pareigą saugoti visuomenės sveikatą, į šią pareigą be kita ko, įeina ir pasaulinės

bendruomenės t.y. Pasaulio Sveikatos organizacijos informavimas apie galimas pandemijas, ne visada jos yra laikomasi.

Apibendrinus viską, kas pateikta, galime teigti, kad siekiant apsaugoti viešąjį interesą valstybės turi teisę riboti asmens teises bei laisves. Tačiau tokią pareigą valstybės turi vykdyti ir ją vykdyti protingai bei priimti atitinkamus teisės aktus, kurie nepaneigtų asmens pasirinkimo teisės ar laisvės.

1. Pasirinkimo teisės ir žmogaus teisių ribojimų priemonės pandemijos metu

3.1 Karantinas ir izoliacija

Remiantis Oksfordo žodynu, žodis „karantinas“ pradėtas vartoti 17 amžiuje ir yra kilęs iš italų kalbos žodžio *quarantina* (liet. Keturiasdešimt), o šio žodžio reikšmė apibrėžiama kaip laiko tarpas, kai gyvūnas ar asmuo, kuris yra arba galimai yra užsikrėtęs liga, yra laikomas atskirai nuo kitų, siekiant užkirsti kelią ligos plitimui (Oksfordo žodynas, 2022). 40-ties dienų laikotarpis jau buvo tiksliai identifikuotas Hipokrato lakais, kuri maždaug penktame amžiuje prieš Kristų aprašė daugybę ligų, konkrečiai nurodydama jų trukmę. Maras buvo laikomas „patologine paradigma“ ūminėms ligoms, kurios pasireiškia per 40 dienų. Ligos, kurios kliniškai pasireiškėdavo po 40 dienų buvo teigiama, kad yra neūmios, o tai reiškė, kad tai negali būti maras. Senovės graikų medicinoje keturiasdešimt dienų buvo laikomos medicinos lūžio tašku, naudingu diferencijuojant įvairias ligas, todėl 40 dienų tapo įprasta karantino dėl užkrečiamųjų ligų trukmė (Gensini ir Conti, 2004 cituota Conti, 2008). Pagal dabartinį tarptautinių žodžių žodyną, „karantinas“ yra karantinas sanitarijos priemonės, neleidžiančios plisti epidemijai ar sanitarijos punktas skirtas patikrinti asmenims, atvykstantiems iš epidemijos apimtų vietų (Tarptautinių žodžių žodynas, 2022). Šiuolaikinė karantino samprata siejamas su 1377 metais, kai dabartinėje Kroatijoje, buvo įtvirtinta „trentina“ (nuo itališko žodžio, reiškiančio trisdešimt) t.y. trisdešimties dienų izoliacijos laikotarpis, taikytas laivams, kurie grįžo iš užkrėstų teritorijų (Fрати, 2000, cituota Gensini ir kt., 2004). Istoriniu požiūriu karantinas visada buvo laikomas veiksminga visuomenės sveikatos priemone, priimta kaip infekcinės patologijos protrūkių valdymo priemonė. Ilgainiui daugybę skirtingų užkrečiamųjų ligų buvo bandoma kontroliuoti karantinu t.y. tokias ligas kaip marą, cholera ar geltonąją karštinę, vėliau ir tuberkuliozę bei gripą (Gensini ir kt., 2004). Taigi, karantinas kaip priemonė apsauganti nuo pandemijos plitimo buvo pradėta naudoti senai. Atsiradus daugiau žinių apie ligų plitimą, tobulėjo ir karantino režimas, kuris yra laikomas pagrindine priemone, kovoje su ligomis ir šiais laikais.

Atkreiptinas dėmesys, kad istoriniuose šaltiniuose vartojama karantino sąvoka daugiausiai siejama su asmens, kuris galėjo turėti sąlyti su sergančiuoju ar yra kitokia tikimybė, kad asmuo gali sirgti ir tam jis yra atskiriamas nuo aplinkos tam tikrą laiko tarpą, kad įsitikinti ar jis iš tiesų serga ar ne. Tačiau karantinas Lietuvoje yra suprantamas kaip

2020 metų kovo 15 dieną įsigaliojęs režimas, kuris buvo paskelbtas Vyriausybės nutarimu, atsižvelgiant į nepalankę epideminę situaciją bei remiantis Lietuvos Respublikos žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės įstatymu, kuriame numatyta, kad karantinas yra specialus užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės priemonių taikymo režimas, nustatomas tam tikriems objektams ar apkrėstose teritorijose, kai registruojami nežinomos kilmės užkrečiamųjų ligų sukėlėjų paplitimai arba ypač pavojingų užkrečiamųjų ligų atvejai, taip pat pavojingų užkrečiamųjų ligų protrūkiai ar epidemijos. Karantino tikslas yra nustatyti specialias asmenų darbo, gyvenimo, poilsio, judėjimo sąlygas, apribojimus ir tvarką bei ūkinės ir kitokios veiklos sąlygas, apribojimus ir tvarką ir taip riboti užkrečiamųjų ligų plitimą (Lietuvos Respublikos žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės įstatymas, 1996). Taigi, karantinas Lietuvoje yra suprantamas kaip profilaktikos ir kontrolės priemonė ir yra taikoma ne tik privačiam asmeniui, tačiau taip pat yra orientuota į objektus ar teritorijas, kuriuose plinta liga. Todėl turime apsibrėžti kitą sąvoką t.y. izoliacija. Asmens izoliavimas yra sergančio užkrečiamąja liga, įtariamo, kad serga, turėjusio sąlytį, ar sukėlėjo nešiootojo atskyrimas nuo aplinkinių norint išvengti užkrečiamosios ligos plitimo (Lietuvos Respublikos žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės įstatymas, 1996). Kitaip tariant, karantinas yra veiklos ribojimas arba asmenų, kurie neserga atskyrimas, o izoliacija yra sergančių asmenų atskyrimas.

Po daugiau nei šimtmečio nuo paskutinės pasaulinės pandemijos, 2020 m. pavasarį pasaulyje buvo paskelbta COVID-19 (koronaviruso) pandemija. Pandemija, be abejo, valstybes privertė imtis atitinkamų priemonių, siekiant užkirsti kelią ligos plitimui bei vykdant pareigą apsaugoti visuomenės sveikatą bei gyvybę. Tuo metu neegzistavo vakcinos, todėl pirminė šalių reakcija buvo savo šalyje įvesti specialųjį teisinį režimą. Valstybės ėmėsi įvairių, bet panašių priemonių: buvo uždarytos sienos ar bent jau įvestos griežtesnės kontrolės priemonės, daugelis apribojo vidinį judėjimą ir/arba nustatė griežtesnes elgesio viešosiose erdvėse taisykles, įvedė privalomą žmonių izoliaciją, nurodė dirbti namuose, išskyrus kai to padaryti neįmanoma. Žmonėms buvo neleidžiama susitikti su draugais ir šeima, rinktis socialiniais, kultūriniais, politiniais ar religiniais tikslais ir laisvai judėti net savo rajonuose. Šios priemonės buvo taikomos ne tik konkrečioms grupėms tam tikrose vietose, trumpam laikotarpiui, bet ir ištisoms populiacijoms savaites ar mėnesius. Pažymėtina, kad skirtingos valstybės naudoja skirtingus pavadinimus ir skirtingus teisinius režimus, kadangi nėra bendros nustatytos teisės dėl nepaprastosios padėties įvedimo (Gailiūtė-Janušonė, 2020). Tačiau aptarinėjant įtaką žmogaus pasirinkimo teisei ir laisvės ribojimus aktualus yra ne naudojamas pavadinimas, tačiau pačio režimo turinio esmė ir ribojamos teisės. Žmogaus teisių standartai vystėsi siekiant

užtikrinti, kad visuomenės sveikatos priežiūros mechanizmai, net ir įvykus ekstremaliai visuomenės sveikatai situacijai, nepažeistų žmogaus teisių. Šie standartai reikalauja, kad būtų įdiegtos tinkamos apsaugos priemonės, užtikrinančios, kad nebus neteisėtai apribotos žmogaus teisių į sveikatą, gyvybę ar privatumą ir nebūtų piktnaudžiaujama valstybės kontrolės tikslais. Sukurti žmogaus teisių standartai leidžia užtikrinti visuomenės sveikatos apsaugos mechanizmų tinkamą t.y. teisėtą, proporcingą ir būtiną, veikimą, net esant ekstremaliai situacijai.

Karantinas trukdo naudotis Konvencijos teisėmis, visų pirma, be jokios abejonės, riboja žmogaus judėjimo laisvę, kuri yra numatyta Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių paktas 12 straipsnyje, kuriame numatytas, kad visi asmenys, teisėtai esantis valstybės teritorijoje, turi teisę joje laisvai judėti ir laisvai pasirinkti savo gyvenamąją vietą taip pat, išvykti iš bet kurios šalies (įskaitant savąją), tačiau, nepaisant jų apimties ir poveikio, jos nebūtinai jas pažeidžia. Tas pats straipsnis numato, kad teisės gali būti ribojamos tik įstatymais, kurie būtini valstybės saugumui, viešajai tvarkai, gyventojų sveikatai ar dorovei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti, o teisė atvykti į savąją šalį savavališkai negali būti atimta (Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, 1966). Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas, kuris yra įsteigtas Pakto pagrindu yra išaiškinęs, kad 12 straipsnio 4 dalies formuluotė neskiria piliečių ir užsieniečių. Komiteto teigimu, „savosios šalies“ sąvoka yra platesnė sąvoka nei „pilietybės valstybė“ ir apima, be kita ko, gyventojus, kurie turi ypatingus ryšius su tam tikra valstybe. Egzistuoja aplinkybės, kurioms esant, galima riboti atvykimą į savo šalį, o tai yra Pakto 12 straipsnio 4 dalyje numatytos aplinkybės, tokios kaip oficialiai paskelbta nepaprastoji padėtis ar kylanti grėsmė tautos išlikimui. Tačiau net ir esant šioms aplinkybėms privalo būti laikomasi kitų tarptautinių įsipareigojimų bei laikomasi nediskriminavimo rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos ar socialinės kilmės pagrindu principo (Jakulevičienė, 2020, cituota Jungtinių Tautų žmogaus teisių komitetas, 1999). Todėl taikant priemones, kuriomis nukrypstama nuo įsipareigojimų pagal Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą, negali būti daromi skirtumai tarp asmenų ar asmenų grupių (Gailiūtė-Janušonė, 2020, cituota Jungtinių Tautų žmogaus teisių komitetas, 1999).

Panašiai numatyta ir Europos žmogaus teisių konvencijos protokolo Nr. 4, 2-ame straipsnyje. Jame numatyta, kad kiekvienas asmuo, teisėtai esantis valstybės teritorijoje, turi teisę joje laisvai judėti bei laisvai pasirinkti gyvenamąją vietą. Be kita ko, visi asmenys turi teisę išvažiuoti iš bet kurios šalies, taip pat ir iš savosios. Tačiau tas pats straipsnis numato ir išimti kada ši žmogaus teisė gali būti ribojama, o tai yra įstatymų numatytais

atvejais, kai to reikia demokratinėje visuomenėje visuomenės ar valstybės saugai, viešai tvarkai palaikyti, užkirsti kelią nusikalstamumui, apsaugoti žmonių sveikatą ar moralę arba kitų asmenų teises ir laisves, jei tai pateisinama viešojo intereso apsauga. To paties protokolo 3 straipsnio 2 dalis numato, kad niekam negali būti atimta teisė atvykti į teritoriją tos valstybės, kurios pilietis jis yra. O laisvės atėmimas siekiant užkirsti kelią infekcinių ligų plitimui, įskaitant privalomą karantiną ar savęs izoliavimą ir jų vykdymą, leidžiamas pagal 5 straipsnio 1 dalies e punktą. (Europos žmogaus teisių Konvencija, 1950). Taigi, galime apibendrinti, jog valstybės turi teisę tam tikrais numatytais atvejais riboti asmens judėjimo laisvę. Tokie atvejai, be kita ko, gali būti pandemine situacija.

Pasak Pasaulinės sveikatos Organizacijos, prieš paskelbdamos karantino režimą, valstybės, visų pirma, turi suteikti visą reikiamą informaciją apie tai, kodėl karantinas yra įvedamas bei suteikti visas įmanomas priemones asmenims saugiai izoliuotis. Valdžios institucijos turi suteikti žmonėms aiškia, naujausią, patikimą ir nuoseklią informaciją apie karantino ir izoliacijos priemones. Be to, asmenims turi būti suteikiamos galimybės gauti sveikatos priežiūrą, finansinę, socialinę ir psichologinę paramą bei prieigą prie būtinausių reikmių t.y. maisto, vandens, higienos priemonių ir panašiai. Kultūriniai, geografiniai ir ekonominiai veiksniai turi įtakos karantino efektyvumui, todėl valstybės turėtų įvertinti situaciją ir galimas kliūtis (Pasaulio sveikatos organizacija, 2021). Be to, Kiekvienas, kuriam taikomas privalomas karantinas ar savęs izoliavimas, turi būti kuo greičiau iširtas dėl infekcijos, kad apribojimas būtų kuo greičiau nutrauktas. Konvencijoje taip pat reikalaujama, kad valstybės imtųsi veiksmingų priemonių užtikrinti, kad priemonės neperžengia teisėtumo bei proporcingumo ir taip netampa pažeidimais. Taigi, skelbdamos karantiną, valstybės privalo tai pagrįsti viešojo intereso apsauga bei suteikti visą reikalingą informaciją apie susidariusią pavojingą situaciją ir karantino režimo taisykles.

Europos žmogaus teisių konvencijos 15 straipsnis numato galimus atveju, kada nukrypimas nuo įsipareigojimų nepaprastosios padėties atveju yra teisėtas. Tokie atvejai yra kilus karui ar esant kitokiai nepaprastai padėčiai. 1961 metų Europos žmogaus teisių Teismo byloje *Lawless prieš Airiją* buvo apibrėžta nepaprastoji padėtis. Pasak Teismo nepaprastoji padėtis yra išskirtinė krizės ar ekstremali situacija, kuri paveikia visą tautą ir kelia grėsmę valstybės bendruomenės organizuotam gyvenimui (Gailiūtė-Janušonė, 2020, cituota Europos žmogaus teisių teismas, 1961). Valstybės turi plačią diskrecijos laisvę spręsti ar situacija yra nepaprastoji padėtis ir ar ji kelia grėsmę tauto išlikimui, tačiau remiantis Europos žmogaus Teismo praktika, ši diskrecija nėra neribota ir kiekvienu atveju valstybė privalo vadovautis savo nacionaliniais įstatymais, kurie nustato nepaprastosios

padėties reglamentavimą. Pasak Gailiūtės-Janušonės tokia valstybei suteikta diskrecijos laisvė, gali lemti tai, kad valstybės įvedusios nepaprastąją padėti ir apribojusios asmenų teisės bei laisves, siekiant suvaldyti padėti, viršys numatytas ribas ir įgaliojimus, taip pažeisdamos žmogaus teises ir laisves. Todėl svarbu atkreipti dėmesį į Europos žmogaus Teisių Teismo pateiktus Konvencijos 15 straipsnio kriterijus : taikoma priemonė turi būti realus atsakas į ypatingą situaciją, ji turi būti aiškiai pateisinama konkrečiomis šios situacijos aplinkybėmis bei turi būti suteikti tinkami saugikliai nuo piktnaudžiavimo (Gailiūtė-Janušonė, 2020).

Taigi, karantinas yra nuo seno naudojama, veiksminga pandemijos valdymo priemonė. Asmenų izoliavimas bei sienų kontrolės sustiprinimas ar netgi sienų uždarymas yra galimos priemonės, kai yra kilęs pavojus visuomenės sveikatai.

3.2 Vakcinaciją ar imunitetą patvirtinantis pažymėjimas

Viena ir priemonių taikomų siekiant suvaldyti pandemijos plitimą yra skiepijimas. Koronaviruso pandemijos metu buvo taikytas vadinamasis skaitmeninis COVID-19 pažymėjimas (dar vadinamas žaliasis sertifikatas arba žaliasis pasas). Šis dokumentas sukėlė daug klausimų dėl jų proporcingumo ribojant asmenų teisės tokias kaip judėjimo laisvė, taip pat ar tokia priemonė nediskriminuoja asmenų, be kita ko ar proporcingai ribojama žmogaus pasirinkimo teisė.

2021 m. kovo 17 d. Europos Komisija atsižvelgdama į Tarybos rekomendaciją (ES) 2020/1475 dėl suderinto požiūrio į laisvo judėjimo apribojimą reaguojant į COVID-19 pandemiją, kurioje buvo pažymėta, kad priimdamos ir taikydamos laisvo judėjimo apribojimus, valstybės narės turėtų laikytis Europos Sąjungos teisės, ypač proporcingumo ir nediskriminavimo principų, tačiau atsižvelgiant į didėjantį COVID-19 atvejų skaičių, valstybės gali reikalauti turėti atlikus testą, įrodantį, kad asmuo neserga koronaviruso infekcija. Europos Komisijos teigimu, dėl to, kai nėra standartizuotos bendros sistemos, kuri sukurtų galimybes lengviau įrodyti, kad asmuo yra paskiepytas, persirgęs arba turi neigiamą testą, keliautojai susiduria su nesklandumais. Keliautojų tuo metu buvo prašoma pateikti skirtingus dokumentus pvz. sveikatos deklaracijas, medicininis pažymas ir pan., dėl to dokumentų gavimas trukdavo daugiau laiko. Europos Komisijos siūlymu, tokie pažymėjimai turėjo būti išduodami Europos Sąjungos piliečiams, jų šeimos nariams ir trečiųjų šalių piliečiams, kurie turi teisę gyventi Europos Sąjungoje, bei: buvo paskiepyti nuo COVID-19 arba persirgę koronaviruso infekcija arba gavo neigiamą testo rezultatą (Europos Komisija, 2021). 2021 m. liepos 1 d įsigaliojo Europos parlamento ir Tarybos reglamentas, dėl sąveikiųjų COVID-19 skiepijimo, tyrimo ir persirgimo pažymėjimų (Europos Sąjungos skaitmeninio COVID pažymėjimo) išdavimo, tikrinimo ir pripažinimo sistemos (Toliau – Reglamentas). Šio reglamento tikslas buvo sudaryti kuo palankesnes sąlygas asmenims laisvai judėti koronaviruso pandemijos metu. Šio Reglamento iniciatyva kilo atsižvelgiant į neigiamus ekonomikos rezultatus Europos sąjungos valstybėse po to, kai jose buvo įvesti laisvo judėjimo ribojimai ir pirmieji karantinai 2020 m. pavasarį. Reglamente buvo numatyta, kad valstybės narės, laikydamosi Sąjungos teisės, gali riboti asmenų teisę laisvai judėti, tačiau, bet kokie laisvo asmenų judėjimo apribojimai, nustatyti siekiant apriboti koronaviruso plitimą, turėtų būti grindžiami konkrečiais ir tiksliai apibrėžtais viešojo intereso sumetimais, t. y. visuomenės sveikatos apsauga. Taigi, viešojo intereso apsaugai, siekiant apsaugoti asmenų sveikatą, yra suteikiama pirmenybė prieš

asmenų laisvę, o tuo pačiu ir pasirinkimo laisvę. Reglamento rengimo metu, jau buvo mokslinių faktų, įrodančių, jog asmenys, kurie yra paskiepyti, per pastaruosius 6 mėnesius persirgę arba neseniai atlikto COVID-19 tyrimo metu gavę neigiamą atsakymą, turi mažesnę tikimybę užkrėsti kitus asmenis koronavirusu. 2021 m. kovo 25 d. pareiškimė Europos Vadovų Tarybos nariai paragino pradėti mažinti judėjimo laisvės ribojimus Europos Sąjungoje bei imtis kitų priemonių, kurios būtų proporcingos ir nediskriminacinės, o konkrečiai - skaitmeninių pažymėjimų išdavimą, kurie patvirtintų, jog asmuo nekėlia rizikos visuomenės sveikatos apsaugai (Europos parlamento ir Tarybos Reglamentas, 2021). Pabrėžtina, kad šiuo reglamentu buvo siekiama įdiegti sertifikatus galiojančius Europos Sąjungos teritorijoje, siekiant užtikrinti laisvą judėjimą, tačiau ar valstybė narė pasirinks įdiegti tokius ar panašius sertifikatus (arba pasus) nacionaliniu lygmeniu ir koku mastu – tai buvo palikta valstybių kompetencijai. Taigi, COVID-19 sertifikatai, buvo sukurti tam, kad būtų įmanoma pandemijos metu valstybėms būtų lengviau koordinuoti, o keliautojams užtikrinti kuo saugesnį, tarpvalstybinį judėjimą, užkertant kelią valstybėms imtis per griežtų, t.y. neproporcingų bei diskriminacinių ribojimų.

Tokie sertifikatai, siekiant atlaisvinti judėjimą pasauliniu mastu, nėra nauji. Iki COVID-19 sertifikatų įdiegimo, artimas savo esme buvo Tarptautinis vakcinacijos ar profilaktikos pažymėjimas (toliau – pažymėjimas), kurį sukūrė Pasaulio sveikatos organizacija. Iš pradžių toks pažymėjimas buvo įteisintas 1933 m. balandžio 12 d. Tarptautine oro navigacijos sanitarine konvencija, kuri vėliau, 1944 metais, buvo papildyta bei kurioje buvo įtvirtinta, kad siekiant atverti galimybes laisvam judėjimui bei užkirsti kelią ligos plitimui reikia imtis specialių priemonių, o tai reiškia, kad pvz.: kiekvienam, kuris nori atvykti į tam tikrą teritoriją, gali būti atliktas medicininis patikrinimas ir tyrimai, būtini nustatyti sveikatos būklę, be to, visi keliaujantys orlaiviu, privalo pateikti kilmės deklaraciją bei sveikatos deklaraciją. O taip pat, įteisintas minėtas pažymėjimas (tuo metu konvencijoje buvo naudojamas pavadinimas „geltonosios karštinės skiepų sertifikatas“), kuris buvo skirtas įrodyti, kad asmuo buvo paskiepytas vakcina nuo geltonosios karštinės, Jungtinių tautų paramos ir atstatymo administracijos numatytu metodu. Konvencija netgi numatė, kad asmenims, turintiems galiojančią geltonosios karštinės vakcinacijos pažymėjimą, atvykus netaikomi karantino apribojimai (Tarptautinė oro navigacijos sanitarinė konvencija, 1944 m.). Šiuo metu galiojantis pažymėjimo reglamentavimas, nustato, kad asmenys, atvykstantys į tam tikras teritorijas, kurias kiekvienais metais nurodo Pasaulio sveikatos organizacija, privaloma (tam tikrais atvejais tik rekomenduojama) turėti dokumentą, įrodantį atliktą vakcinaciją nuo geltonosios karštinės (Tarptautinės sveikatos priežiūros taisyklės, 2005). Taigi, panašus reguliavimas, leidžiantis atlaisvinti tarptautinį

judėjimą net ir esant užkrečiamai ligai, jau yra išbandytas ir iki COVID-19 pažymėjimų įvedimo.

Vienas iš skirtumų tarp geltonosios karštinės sertifikato ir COVID-19 sertifikato iš esmės yra pačios ligos paplitimo mastas. Geltonoji karštinė neplinta oro lašeline būdu bei yra paplitusi tam tikroje teritorijoje. Koronaviruso atveju paplitimo mastas yra žymiai didesnis ir rizika užsikrėsti šia liga yra didesnė, kadangi ji plinta, būtent oro lašeline būdu. Todėl atsižvelgiant į ligos paplitimo mastą, COVID-19 sertifikatas gali būti itin naudinga priemonė, sustabdyti ligos plitimą. Šie sertifikatai buvo kuriami siekiant palengvinti saugų laisvą judėjimą ES COVID-19 pandemijos metu. Tačiau tai taip pat gali reikšti didesnę asmens pasirinkimo teisės ribojimą. Europos tarybos parlamentinė asamblėja, rezoliucijoje dėl Covid-19 pandemijos poveikio žmogaus teisėms ir teisinei valstybei, teigė, kad pandemija yra ne tik visuomenės sveikatos iššūkis bet ir žmogaus teisių bei teisinės valstybės iššūkis. Įsipareigojimai Europos žmogaus teisių konvencijai reikalauja, kad valstybės imtųsi visų įmanomų priemonių savo gyventojų gyvybei ir sveikatai apsaugoti, tačiau tai nesuteikia valstybėms teisės trypti teises, slopinti laisves, išardyti demokratiją arba pažeisti teisinę valstybę. Net ir nepaprastosios padėties metu galioja Europos žmogaus teisių konvencijoje numatytos ribos, užtikrinančios pagrindinius Europos standartus (Europos tarybos parlamentinė asamblėja, 2020). Kai Covid-19 sertifikatai naudojami kaip lengvatos t.y. jei leidimais yra panaikinami tam tikri ribojimai, jie gali turėti įtakos saugomoms teisėms ir laisvėms. Toks lengvatinis režimas gali prilygti neteisėtai diskriminacijai, kaip apibrėžta Europos žmogaus teisių Konvencijos 14 straipsnyje „Diskriminacijos uždraudimas“, jei jis neturi objektyvaus ir pagrįsto pagrindo. Tam reikia, kad atitinkama priemone būtų siekiama teisėto tikslo ir ji būtų proporcinga. Proporcingumas reikalauja teisingos pusiausvyros tarp viešojo intereso gynimo (teisėto tikslo) ir pagarbos asmens teisėms ir laisvėms (Europos Taryba, 2021).

Nors yra teigiama, kad vakcinosis yra efektyviausia priemonė, siekiant užkirsti kelią šios ligos plitimui, tačiau Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) 2021 m. vasario 5 d. išreiškė poziciją, kad prieštarauja idėjai įvesti reikalavimą, kad skiepijimas nuo COVID-19 būtų privaloma išvykimo ar atvykimo į kitą šalį sąlyga, "atsižvelgiant į tai, kad vis dar yra kritinių nežinomųjų dėl vakcinacijos veiksmingumo mažinant perdavimą" (Pasaulio sveikatos organizacija, 2021). Taigi, tai leidžia daryti išvadą, kad sertifikatai, gali būti naudojami tik tuo atveju, jei yra užtikrinama galimybė tą sertifikatą gauti ne tik atlikus vakcinaciją, tačiau ir atlikus testą arba persirgus liga. Jei sertifikatai būtų išduoti tik asmenims, kurie yra vakcinuoti, toks reguliavimas būtų diskriminacinis (Lang, 2021).

Valstybės COVID-19 pažymėjimą turėtų išduoti automatiškai arba pateikus prašymą bei privalo užtikrinti, kad juos būtų galima gauti lengvai ir greitai. Be to, siekiant išvengti kliūčių laisvam judėjimui, pažymėjimai turėtų būti išduodami nemokamai. Taip pat, valstybės narės raginamos užtikrinti, kad COVID-19 testai būtų prieinami plačiu mastu bei įperkami. (Europos parlamento ir Tarybos Reglamentas, 2021).

Taigi, apibendrinus išdėstytą viršuje informaciją, galima daryti išvadą, jog pažymėjimai, kurių pagrindu gali būti nustatomi judėjimo ribojimo atlaisvinimai esant didelei rizikai užsikrėsti mirtina liga, yra pateisinama tuo atveju, jei šį pažymėjimą gali įsigyti kiekvienas, net ir neskiepytas asmuo, tačiau atitikęs kitus numatytus reikalavimus, kaip antai atlikęs testavimą bei gavęs neigiamą rezultatą ar persirgęs ta liga ir turintis imunitetą.

3.3 Vakcinacija

Pasaulį ištikus koronaviruso pandemijai, buvo aišku, kad vakcinos yra pagrindinė priemonė, stabdant šį virusą. Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) asamblėją ankstyvoje pandemijos fazėje priėmė deklaraciją, kurioje skelbiamas "plataus masto imunizacijos nuo COVID-19, kaip pasaulinės visuomenės gerovės sveikatai, vaidmuo užkertant kelią, suvaldant ir sustabdant perdavimą, siekiant užbaigti pandemiją (Pasaulio sveikatos organizacija, 2020). Kadangi visuomenės sveikata yra viešasis gėris, o pandemijos metu tai įgyja netgi globalų mastą, turime išsiaiškinti, kokią įtaką valstybės turi teisę daryti asmens pasirinkimo teisei skiepytis ar ne.

Vakcina - (vok. Vakzine, pranc. vaccin (1801) < lot. vacca, kilm. vaccinus - karvė), skiepai - medicininis preparatas, pagamintas iš nusilpnintų arba negyvų mikrobu ar jų gyvybinės veiklos produktų. Šis preparatas vartojamas žmonių ir gyvūnų profilaktikai arba gydymui nuo užkrečiamų ligų (Tarptautinių žodžių žodynas, Vilnius, 2013, p. 847). Nors istorinėje literatūroje apie pirmąsias vakcinas galime rasti informacijos, jog dar 7-ajame amžiuje Indijoje buvo bandoma sukurti „vakcinas“ prieš gyvatės nuodus, tačiau pirmoji patvirtinta vakcina buvo išrasta 18-ame amžiuje (Plotkin, 2008). Šia vakciną sukūrė Anglijos gydytojas Edvardas Dženeris. Ši vakcina buvo sukurta siekiant numalšinti raupų pandemiją, kuri pražudė milijonus gyventojų, o bandymai šią ligą sustabdyti kitais būdais t.y. izoliacija, socialinė distancija (Huerkamp, C. 1985, p. 619). Panaikinti ligą buvo bandoma net specialiai užkrečiant žmones maža doze ligos, neveikė. Pastarasis būdas yra vadinamas varioliacija (lot. „variola“ – raupai) ir gydymo būda pirmasis aprašė Tukididas apie 430 m. pr. Kr. kuomet buvo pastebėta, kad persirgę maru asmenys, slaugantis sergančiuosius maru antrą kartą neužsikrečia. Varioliacijos pavadinimą suteikė kinai 11-ame amžiuje, o į Europą toks būdas atkeliavo 1721 metais anglų aristokratės Marija Vortli Montagu dėka, kai po viešnagės Konstantinopolyje metu ji aprašė šią gydymo būdą. Ji teigė, kad raupai, kurie yra tokie mirtini Anglijoje, Konstantinopolyje yra visiškai nepavojingi, kadangi kiekvienais metais yra atliekama procedūra paimant raupų mėginį ir juo įtrinant sveiką žmogų (Plotkin, 2008). Tokia procedūra buvo per brangi, kadangi užkrėsti asmenys turėjo būti kelias savaites izoliuojami bei taikoma speciali dieta, todėl tokia procedūra buvo įperkama ne visiems (Brunton, D. 2008, p. 14). Vakcinos buvo pigesnė ir saugesnė priemonė.

Atsiradus vakcinoms, įstatymų leidėjai pradėjo svarstyti kiek reikėtų valstybei kištis į privačių asmenų privatų gyvenimą ir kiek turėtų riboti asmens pasirinkimo teisę. Džeremis

Benthamas teigė, kad kiekvienas pilietis turi neatimamą teisę organizuoti savo gyvenimą, kad galėtų siekti savo gerovės, kaip jie nori, įskaitant sveikatos problemas. O valstybė savo ruožtu turi tik nustatyti pusiausvyrą tarp asmens ir visuomenės interesų. Kištis į asmens teises galima tik tuo atveju, jei tai pateisinama viešojo intereso apsauga (Bruntonas, D. 2008, p. 17). Pirmieji įstatymai, kuriais buvo įvestas privalomas vakcinavimas buvo 1806 m. (Thomas, EG, 1980). Vėliau, Prūsijoje 1810 m. buvo įvesta privaloma vakcinacija raupų protrūkio atveju tarp gyventojų, kurie anksčiau nebuvo skiepyti ar nėra įgiję imuniteto. 1816 metais, Švedijoje, buvo įvesta privaloma naujagimių vakcinacija. Didžiojoje Britanijoje, privalomos vakcinacijos įstatymas buvo priimtas tik 1840 metais, po itin ilgų diskusijų dėl to ar valstybė tikrai turi pozityvią pareigą apsaugoti viešąjį interesą t.y. visuomenės sveikatą, privaloma vakcinacija, kuris panaikina asmenų teisę pasirinkti (Brunton, D. 2008, p.).

Jungtinėse Amerikos Valstijose, Bostone, 1901 metais kilo didelis raupų protrūkis, sukėlęs tūkstančius mirčių. Tai be abejonės, sukėlė dideles diskusijas dėl visuomenės imunizacijos reikalingumo. Skiepų priešinkai teigė, kad vakcinacija yra didžiausias amžiaus nusikaltimas kadangi tai išžudė tūkstančius nekaltų vaikų, tad šis klausimas yra svarbesnis net už vergijos klausimą (Gostin, 2005). 1902 m. Kembridžo sveikatos Taryba Masačusetse (*angl. Board of Health of Cambridge*) išleido įstatymą, kuriuo buvo įvesta privaloma vakcinacija visiems asmenims, sulaukusiems 21 metų, o nesutikusiems skiepytis grėsė baudą – 5 doleriai per dieną. Su tokiu reguliavimu nesutiko Kembridžo pastorius Heningas Džiakobsonas, kuris atsisakė vakcinuotis, dėl to, jam buvo pradėtas baudžiamasis procesas. Heningas Džiakobsonas teigė, kad privaloma vakcinacija yra nepagrįsta, prieštarauja kiekvieno laisvo žmogaus teisei rūpintis savo kūnu ir sveikata taip, kaip jam atrodo geriausiai. Teismas pasakė, kad laisvė, užtikrinama Jungtinių Amerikos Valstijų Konstitucijoje kiekvienam jos jurisdikcijoje esančiam asmeniui, nesuteikia absoliučios laisvės nuo bet kokių suvaržymų, tai reiškia, jog asmenys yra laisvi, tačiau tuo pat metu asmenys turi ir pareigas, kurias privalo įgyvendinti, siekiant įgyvendinti viešąjį interesą. Priešingai, jokia valstybė negalėtų saugiai egzistuoti ir tobulėti. Visuomenė, kurioje kiekvienas asmuo asmeniškai nusistato taisykles, negalėtų egzistuoti bei susidurtų su dideliais nesklandumais ir anarchija. Tikroji laisvė gali egzistuoti tik tuomet, kai kiekvienas žmogus turi teisę naudotis savo laisve, atsižvelgiant į žalą, kuri gali būti padaryta kitiems. Asmenims ir jų nuosavybei valstybė gali taikyti suvaržymus, siekiant užtikrinti bendrąjį gerį, apsaugoti visuomenės sveikatą (Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas, 1905). Taigi, akivaizdu, kad siekdama apsaugoti visuomenės sveikatą pandemijos metu,

valstybė imdamasi tokių veiksmų kaip privaloma vakcinacija, daro įtaką privačiam žmogaus gyvenimui.

Europos žmogaus teisių konvencijos 8 straipsnis įtvirtina teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą. Šis straipsnis teigia, kad kiekvieno asmens privatus ir šeimos gyvenimas privalo būti gerbiamas, be to, valstybė neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, tačiau su tam tikromis išimtimis. Valstybė gali riboti šias teises įstatymų nustatytais atvejais ir, kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės saugos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant apginti viešąją tvarką, užkirsti kelią pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat apsaugoti žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti (Europos žmogaus teisių Konvencija, 1950). Pandemija ir visuomenės sveikata yra viešasis interesas, todėl valstybė turi pozityviają pareigą ją ginti. Štai pavyzdžiui San Marine 1991 m. spalio 23 d. buvo išleistas Dekretas Nr. 128, kuriuo buvo numatyta privaloma vaikų vakcinacija nuo Hepatito B, o atsisakius vaikus vakcinuoti, tėvams grėsė baudžiamoji atsakomybė. Su tokiu reguliavimu nesutiko 14 San Marino gyventojų ir kreipėsi į Europos žmogaus teisių teismą. Pareiškėjai skundėsi, jog teisės aktai, kurie numato privaloma vakcinaciją, pažeidžia Europos žmogaus teisių Konvencijos 2, 5, 8 ir 9 straipsnius. Pareiškėjai skundėsi dėl įstatymų, pagal kuriuos San Marino buvo įvesta privaloma vakcinacija. Jie teigia, kad su skiepijimu susijusi mirties rizika yra didelė todėl buvo pažeistas Konvencijos 2 straipsnis. Be to, jie skundėsi, kad tėvai negali laisvai pasirinkti skiepyti ar neskiepyti savo vaikus, tad tai yra nepagrįstas kišimasis į jų minties ir sąžinės laisvę, o tai prieštarauja Konvencijos 9 straipsniui. Pareiškėjai taip pat skundėsi, kad jų negalėjimas pasirinkti skiepyti vaikus, ar ne, yra nepagrįstas bei pažeidžia jų teises į laisvę, garantuojamą Konvencijos 5 straipsnyje, ir teises į privataus bei šeimos gyvenimo gerbimą, saugomą Konvencijos 8 straipsnyje. Europos žmogaus teisių teismas, pasakė, kad Konvencijos antrajame straipsnyje, pirmiausiai numatyta apsauga nuo gyvybės atėmimo, be to, nėra pateiktų įrodymų, įrodančių, kad skiepai keltų realų pavojų gyvybei. Skiepas savaime, nėra draudžiama intervencija į kūną. 9-asis straipsnis, visų pirma saugo asmeninius ir religinius įsitikinimus, pavyzdžiui tuos veiksmus, kurie yra susiję su visuotinai pripažinta religija. Šis straipsnis neužtikrina teisės viešoje erdvėje elgtis, taip kaip diktuoja asmeniniai įsitikinimai, pagrįsti religiniais įsitikinimais, be to, teismas pažymėjo, kad ginčijamuose teisės aktuose nustatyta pareiga skiepytis taikoma visiems, nepaisant jų religijos ar asmeninių įsitikinimų. Teismas atitikties 5-ajam Konvencijos straipsniui nenagrinėjo, kadangi tai susiję tik su fizinės laisvės atėmimu. O štai dėl Konvencijos 8-ojo straipsnio, buvo pasakyta, kad reikalavimas gydytis arba skiepytis yra kišimasis į privatų gyvenimą, tačiau tai nebūtinai reiškia, kad

pagal šį straipsnį valstybė to negali daryti. Šioje situacijoje, teisės akto tikslas buvo apsaugoti visuomenės ir suinteresuotų asmenų sveikatą, todėl tokia būtinybė yra pagrįstas kišimasis į privatų gyvenimą. Pagal Teismo praktiką būtinumo sąvoka reiškia, kad kišimasis atitinka neatidėliotiną socialinį poreikį ir, visų pirma, yra proporcingas siekiamam teisėtam tikslui. Tačiau nacionalinės valdžios institucijos turi tam tikrą vertinimo laisvę, kurios mastas priklauso ne tik nuo kišimosi tikslo, bet ir nuo kišimosi formos (Europos žmogaus Teisių Teismas, 1998). Taigi, valstybės turi plačią diskreciją, siekiant užtikrinti visuomenės sveikatą bei gali nustatyti privalomą imunizaciją, kuri būtų pateisinta žmogaus teisių kontekste (Šekštelo, 2021).

Europos žmogaus teisių teismo Didžioji Kolegija, 2021 metų, balandžio mėnesį priėmė sprendimą byloje Vavříčka ir 5 Kiti prieš Čekijos Respubliką. Čekijos Respublikoje Visuomenės sveikatos apsaugos įstatymu yra numatyta, kad nuolatiniai gyventojai ir visi užsieniečiai, turintys leidimą gyventi šalyje ilgą laiką, privalo būti pasiskiepyti, remiantis sąlygomis, kurios išdėstytos antiniuose teisės šaltiniuose. Už vaikų, kurie yra jaunesni nei 15 metų, paskiepijimą yra atsakingi įstatyminiai atstovai. Čekijoje pareigos gali būti nustatomos tik remiantis įstatymu, o pagrindinės teisės ir laisvės gali būti apribojamos taip pat tik įstatymu. Pirmasis pareiškėjas kreipėsi į Europos žmogaus teisių teismą, dėl to, nes buvo nubaustas už savo dviejų nepilnamečių atsisakymą skiepyti, o už tai buvo skirta bauda. Jis teigė, kad skiepyti nenori dėl religinių įsitikinimų, tačiau argumentų, kodėl religija neleidžia skiepyti vaikų – nepateikė. Kiti pareiškimai buvo pateikti tėvų, nepilnamečių vardu: viena pareiškėja skundė, kad skiepai kelia pavojų gyvybei, kitas teigė, kad jo tėvai niekada neatsisakė jį paskiepyti ir kad jo nepavyko paskiepyti dėl to, kad jo pediatras nepateikė individualios vakcinacijos rekomendacijos, du vaikai skundėsi, tuo jog dėl to, kad nebuvo paskiepyti nebuvo priimti į darželį, o paskutinis pareiškėjas teigė, kad jo tėvai yra biologai, dėl to jie sudarė individualų skiepų tvarkaraštį dėl ko jis buvo paskiepytas vėliau ir ne visomis vakcinomis. Pareiškėjai skundėsi dėl Europos žmogaus teisių Konvencijos 8 (teisė į privatų gyvenimą), 9 (minties. Sąžinės ir religijos laisvė) straipsnių bei Pirmojo protokolo 2 straipsnio (teisė į mokslą) pažeidimų. Teismas, remdamasis nusistovėjusia jurisprudencija, konstatavo, kad privalomas skiepėjimas, net jei jis nėra įvykdytas, bet už nevykdymą yra numatytos pasekmės, yra laikytinas priverstine medicinine intervencija bei tokiu būdu yra ribojama teisė į privataus gyvenimo gerbimą. Tačiau, kai yra siekiamo teisėto tikslo t.y. apsaugoti visuomenės sveikatą, toks ribojimas yra teisėtas. Taigi, norint nustatyti ar buvo pažeistas 8 Konvencijos straipsnis, reikia įvertinti ar jis buvo pagrįstas pagal to straipsnio antrąją pastraipą, ty ar kišimasis „atitinka įstatymą“, buvo siekiama vieno ar daugiau joje nurodytų teisėtų tikslų ir tuo tikslu buvo

„būtina demokratinėje visuomenėje“. Valstybės diskrecija šioje srityje yra plati. Teismas pabrėžė, kad toks veržimasis į privatų gyvenimą, privalo būti numatytas įstatymuose, tinkamai suformuluotas, kad asmenys galėtų priimti tinkamą sprendimą. Taip pat, privalomų skiepų tikslas yra apsaugoti nuo ligų, kurios gali kelti rimtą pavojų sveikatai, todėl šis tikslas atitinka 8 straipsnyje pripažintus sveikatos apsaugos ir kitų asmenų teisių apsaugos tikslus. Be to, Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje yra pasakyta, kad valstybės yra įpareigosotos laikytis geriausių vaiko (-ų), interesų prioriteto priimant visus sprendimus, darančius įtaką jų sveikatai ir vystymuisi, o vaikai, kurie dėl medicininių priežasčių negalėjo būti paskiepyti buvo netiesiogiai apsaugoti nuo užkrečiamųjų ligų, jei jų bendruomenėje buvo palaikomas reikalingas skiepavimo lygis, todėl Teismo nuomone, privalomas skiepavimas gali būti pagrįstas, siekiant, kad būtų pasiektas tinkamas apsaugos nuo sunkių ligų lygis. Vertinant tokio reguliavimo proporcingumą, Teismas pabrėžė, kad reguliavimu buvo numatytas išimtis, susijusios su įsitikinimais ir kontraindikacijomis. Šioje byloje buvo nustatyta, kad jų kritinė nuomonė dėl skiepavimo nebuvo pakankamai įtikinama, rimta, vientisa ir svarbi, kad būtų laikoma įsitikinimais pagal 9 Konvencijos straipsnį. Ar įvykdyta pareiga skiepytis buvo prižiūrima ne tiesiogiai t.y. taikant baudas. O vaikų pašalinimas iš ikimokyklinio ugdymo įstaigos buvo tiesioginė pasekmė šios pareigos, tačiau toks reguliavimas visiškai atitiko gyventojų sveikatos apsaugos tikslą, juolab, kad priėmimui į pradinę mokyklą skiepų neturėjimas nedarė įtakos. Todėl Teismas priemonės, dėl kurių skundėsi pareiškėjai, pripažino „būtinomis demokratinėje visuomenėje“ bei nenustatė Konvencijos pažeidimų (Europos žmogaus teisių Teismas, 2021).

Taigi, galime daryti išvadą, kad nors privaloma vakcinacija nors ir nėra tiesiogiai įtvirtinta tarptautiniuose dokumentuose, tai išplaukia iš nuostatu, nustatančių valstybės pareigą rūpintis visuomenės sveikata, vis tik, privaloma vakcinacija nėra draudžiama. Ji yra galima bei pateisinama žmogaus teisių kontekste, bet tik tokiu atveju jei yra pagrįsta viešojo intereso t.y. visuomenės sveikatos apsauga.

Išvados

1. Asmens autonomijos apibrėžimo teisės aktuose negalime rasti. Tačiau remiantis filosofų mintimis bei teismų praktika, galime teigti, kad asmens autonomija yra laisvas asmens pasirinkimas, taisyklės nusistatymas sau, nepriklausymas nuo išorės prievartos ar kitokios įtakos. Ji galima tais atvejais kai asmuo geba save apibrėžti bei kai egzistuoja realus pasirinkimas, o žmogus geba įvertinti to pasirinkimo pasekmės bei galimą naudą. Asmuo yra autonomiškas, kai būdamas nepriklausomu nuo išorės veiksnių bei būdamas laisvas, gebėdamas suvokti savo veiksnių įtaką jam pačiam gali pasirinkti, t.y. įgyvendinti savo pasirinkimo teisę elgtis sau labiausiai tinkamu būdu. Svarbu pabrėžti, kad ji galima tik tais atvejais kai asmuo geba save apibrėžti bei kai egzistuoja realus pasirinkimas, o žmogus geba įvertinti to pasirinkimo pasekmes bei galimą naudą.

2. Viešojo intereso apibrėžimas yra problematiškas, kadangi viešasis interesas yra dinamiškas bei nuolat kintantis. Jo, taip pat kaip ir autonomijos sąvokos apibrėžimo, nerasime teisės aktuose. Tačiau teismų praktikoje bei doktrinoje yra apibendrinamas toks viešojo intereso apibrėžimas: tai, visų pirma, visuomenės ar jos dalies bendri interesai, ar asmenų interesų sujungimas, kuriuos valstybė, vykdydama savo funkcijas, įpareigota užtikrinti ir tenkinti. Jis suprantamas kaip objektyviai egzistuojantis teisėtas asmens ar asmenų grupės lūkestis, kurį asmuo (asmenų grupė) puoselėja teisinėje valstybėje ir kuris išeina už privataus intereso ribų. Viešojo intereso turinys yra vertinamojo pobūdžio, todėl jį galima atskleisti tik analizuojant konkrečias aplinkybes bei teisės normas. Be to, viešasis interesas nebūtinai turi sutapti su visų visuomenės narių interesais.

3. Teisė į sveikata yra viena pagrindinių žmogaus teisių, be kurios asmuo negalėtų įgyvendinti ir kitų teisių. Tai yra viešojo intereso apsaugos sritis, todėl kilus pandemijai, kyla didelis pavojus visos visuomenės sveikatai bei jos apsaugai. Valstybė, pagal tarptautinius įsipareigojimus turi pareigą apsaugoti visuomenės sveikatą, dėl to gali imtis asmens teisių ribojimų. Tačiau svarbu pabrėžti, kad valstybė, net ir esant pavojingai situacijai, negali paneigti žmogaus teisių bei taikyti tokias priemones, kurios nepaneigtų žmogaus autonomijos t.y. valstybė turi pareigą ginant viešąjį interesą, derinti viešus ir individualius interesus. Kitą vertus, žmogaus pasirinkimo teisė taip pat nėra absoliuti, todėl, kai kyla grėsmė visuomenės sveikatai, asmuo turi prisiimti pareigas bei atlikti viską, kad tokia grėsmė kuo greičiau išnyktų.

4. Valstybių pasirinktos priemonės, kuriomis buvo siekta suvaldyti pandemijos plitimą, tokios kaip karantinas, vakcinacija ar pažymėjimai, kurių pagrindu, pandemijos ar endemijos metu, asmenims yra atlaisvinami judėjimo ribojimai yra galimos ir istoriškai nuo

seno naudojamos priemonės, tačiau jų teisėtumas privalo būti pagrįstas reikalingumu bei visuomenės sveikatos (t.y. viešojo intereso) apsauga. Taip pat, tokios priemonės privalo būti proporcingos ir nediskriminuojančios.

Šaltinių sąrašas

Teisės norminiai aktai

2. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). Valstybės žinios, 33-1014.
3. Jungtinių Tautų Chartija, (1945), Valstybės žinios, 2002-02-13, Nr. 15-557
4. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (1966), Valstybės žinios, 2002-08-02, Nr. 77-3288
5. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Valstybės žinios, 1995-05-16, Nr. 40-987
6. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (1966), Valstybės žinios, 2002-08-02, Nr. 77-3288
7. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, Valstybės žinios, 2006-06-17, Nr. 68-2497
8. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas, Valstybės žinios, 1996-10-23, Nr. 102-2317
9. Lietuvos Respublikos žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės įstatymas, Valstybės žinios, 1996-10-30, Nr. 104-2363
10. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). Valstybės žinios, 89-2741
11. Tarptautinė civilinės aviacijos konvencija. (1944-12-07). TAR, 2015-10-19, Nr. 15733

Specialioji literatūra

1. Arlauskas S. (2000). *Sąžinės laisvė – žmogaus teisių alfa ir omega*. Jurisprudencija, 2000, t. 17(9); 14-27.
2. Baeumler, J. and Sarno J. (2021). The Immunisation against COVID-19 as a Global Public Good. Heidelberg: Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht/Heidelberg Journal of International Law.
3. Bentham, J. (1781). *An Introduction to the The Principles of Morals and Legislation*.
4. Birmontienė, T., Miliuvienė J. (2020). *Pandemijos iššūkiai žmogaus teisėms ir laisvėms*. Esminiai pokyčiai i dalis. CoviD-19 pandemijos sprendimai: teisiniai,

- valdymo ir ekonominiai aspektai. Vilnius. Internetinė prieiga: https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/17050/Lietuvos_teis%C4%97_I%20dalis.pdf?sequence=1&isAllowed=y. DOI: 10.13165/LT-20-01-04
5. Bloss, W. (2007). *Escalating U.S. Police Surveillance after 9/11: an Examination of Causes and Effect*. Part 1. Surveillance & Society Special Issue on 'Surveillance and Criminal Justice'.
 6. Brunton, D. (2008). *The politics of vaccination: practice and policy in England, Wales, Ireland, and Scotland*. Rochester, New York: Rochester University Press.
 7. Conti, A. A. (2008). *Quarantine Through History*. International Encyclopedia of Public Health.
 8. Cullingworth, B., Nadin, V. (2006). *Town and Country Planning in the UK*. London: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203004258>
 9. Europos Taryba. (2022). REKOMENDACIJA (ES) 2022/107 2022 m. sausio 25 d. dėl suderinto požiūrio, kuriuo siekiama sudaryti palankesnes sąlygas saugiai ir laisvai judėti COVID-19 pandemijos metu, kuria pakeičiama Rekomendacija (ES) 2020/1475
 10. Franklis, V. (2008). *Žmogus ieško prasmės*. Vilnius: Katalikų pasaulio Leidiniai.
 11. Frati P. (2000). Quarantine, trade and health policies in Ragusa-Dubrovnik until the age of George Armmenius-Baglivi. *Medicina nei secoli*, 12(1), 103–127.
 12. Goldner, L., I. (2021). *EU COVID-19 Certificates: A Critical Analysis*. *European Journal of Risk Regulation*, 12(2), 298-307. doi:10.1017/err.2021.24
 13. Gumbis, J. (2018). *Teisės teorija: fundamentalus teisės ribos klausimas*. Monografija. https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2020/11/2021-01-20_TF_Rasto-darbu-metodiniai-nurodymai.pdf
 14. Huerkamp, C. (1985). *The history of smallpox vaccination in Germany: a first step in the medicalization of the general public*. *J Contemp Hist.*, 20(4).
 15. Jakulevičienė, L. (2020). *Judėjimo laisvės suvaržymai Lietuvoje per COVID-19 pandemiją tarptautinės teisės požiūriu*. Lietuvos teisė 2020: esminiai pokyčiai: COVID-19 pandemijos sprendimai: teisiniai, valdymo ir ekonominiai aspektai. I dalis.
 16. Jakutis, A. (2007). *Ekonomikos teorija*. Vilnius: Eugrimas.

17. Juškevičius, J. (2008). *Teisės principų taikymas norminant sveikatos priežiūros sritį*. Jurisprudencija, Nr. 12 (114))
18. Kant, I., & Ellington, J. W. (1981). *Grounding for the metaphysics of morals*. Indianapolis. Ind: Hackett Pub. Co.
19. Kenneth, W. F. (1988). *Administrative Law : in the political system*. 2nd edition. St.Paul (Minnesota): West Publishing.
20. Kickbusch, I., Lister, G., Told, M., Drager N. (2013). *Global Health Diplomacy. Concepts, Issues, Actors, Instruments, Fora and Cases*. New York (NY, US): Springer.
21. Lederberg, J. (1997). *Infectious disease as an evolutionary paradigm*. Emerging infectious diseases, 3(4), 417–423. <https://doi.org/10.3201/eid0304.970402>
22. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nagrinėjant bylas pagal viešąjį interesą ginančių subjektų skundus (prašymus), apibendrinimas. Administracinė jurisprudencija. 2008, Nr. 16.
23. Lincoln, C., Evans, T. G., Cash, R. A. (1999). *Health as a global public good*. Global public goods: international cooperation in the 21st century.
24. Lord Irvine of Lairg. (1999). *The patient, the Doctor, their Lawyers and the Judge: Rights and Duties*. Medical Law Review, No. 9.
25. Mačkinis, V. (2019). *Tradicijos ir reformos: Apšvietos įtaka politiniam mąstymui*. Daktaro disertacija. Vilnius.
26. Malinauskas, V. (2018). *Viešasis interesas kaip bendrasis gėris*. LOGOS-A Journal of Religion, Philosophy, Comparative Cultural Studies and Art. DOI: 10.24101/logos.2018.59
27. Mann, M. (1970). *The sociological cohesion of liberal democracy*. American Sociological Review
28. McLean, I., McMillan, A. (2003). *Concise Oxford Dictionary of Politics*. Oxford: Oxford University Press.
29. Mihajlov, S. V. (1999). *Interes kak obshenauchnaja kategorija i ee otrazhenie v nauke grazhdanskogo prava*. Gosudarstvo i pravo.
30. Moorthy, G. (2020). *Compulsory COVID-19 Vaccination? : Only as a Policy of Last Resort*. Voices in Bioethics, 6.

31. Nagy, J. (2015). *Planning and the public interest. A critical review*. Romanian Review of Regional Studies. XI. 115-121.
32. OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19). (2020). Testing for COVID-19: A way to lift confinement restrictions. <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/testing-for-covid-19-a-way-to-lift-confinement-restrictions-89756248/#abstract-d1e27>
33. Plėšnys, A. (1996). *Filosofijos Įvadas*. Vilnius: Taura.
34. Plotkin, S. & Plotkin, S. (2018). *A Short History of Vaccination*. Plotkin's Vaccines, Amsterdam.
35. Pranevičienė, B. (2003). *Kvaziteismai administracijos kontrolės sistemoje*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras.
36. Putnaitė, N. (1998). *Happiness-Virtue Problems in Kant's 'The Critique of Pure Reason'*. Problemos, 520, pp. 128-145.
37. Reinhold, C. L. (1797). *Einige Bemerkungen über die der Einleitung zu den „Metaphysischen Anfangsgründen der Rechtslehre“ von I. Kant aufgestellten Begriffe von Freiheit des Willens*
38. Rosich, G. (2019). *The Contested History of Autonomy. Interpreting European Modernity*. London: Bloomsbury Academic.
39. Trumpulis, U. (2010). *Žmogaus individualūs interesai kaip viešojo intereso pagrindas*. Socialinių mokslų studijos, Nr. 2(6).
40. Verbickas, M. (2022). *Pasaulio sveikatos organizacijos teisės aktų poveikis visuomenės sveikatos valdymui nacionalinėje teisėje*. <https://repository.mruni.eu/handle/007/18172>
41. Zinsser, H. (1963). *Rats, Lice and History*. Boston, MA: Little Brown and Company.

Teismų praktika

42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-143/2010.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje, Nr. 3K-3-555/2010.

44. Lietuvos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas. Paskelbta: Žin., 1997, Nr. 40-977
45. Lietuvos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas. Paskelbta: Žin., 2000, Nr. 39-1105
46. Lietuvos Konstitucinio Teismo Konstitucinio Teismo nutarimas 2002 m. kovo 14 d. Paskelbta: Žin., 2002, Nr. 28-1003
47. Lietuvos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d., nutarimas. Paskelbta: Žin., 2005, Nr. 63-2235
48. Lietuvos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas. Paskelbta: Žin., 2006, Nr. 102-3957, atitaisymas - 2006.12.16, Nr.: 137
49. Lietuvos Konstitucinio Teismo Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimas. Paskelbta: Žin., 2009, Nr. 106-4434
50. Lietuvos Konstitucinio Teismo Konstitucinio Teismo 2014 m. gegužės 28 d. Potvarkis dėl prašymo išankstinio tyrimo, Nr. 2B-126
51. Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas. Paskelbta: Žin., 2003, Nr. 124-5643
52. Konstitucinio teismo 2014 m. rugpjūčio 27 d. sprendimas Nr. KT37-S26/2014
53. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2009 m. vasario 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A822-65/2009.
54. Bofta and 13 others v. San Marino, [ECHR], No. 26536/95, [1998-01-15].
55. Vavrička and tohers v. The Czech Republic, [ECHR]. No. 47621/13, [April 2021-04-08], ECLI:CE:ECHR:2021:0408JUD004762113
56. European Court of Human rights. (2021). Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights. Right to respect for private and family life, home and correspondence
57. U.S. Reports: Jacobson v. Massachusetts, [SCUS], 197 U.S. 11, No. KF101, [1905].
58. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nagrinėjant bylas pagal viešąjį interesą ginančių subjektų skundus (prašymus), apibendrinimas. LVAT biuletenis Nr. 16

Kiti šaltiniai

59. Council of Europe. (2021). *Protection of human rights and the "vaccine pass"*. Information Documents. No. SG/Inf(2021)11
60. Europos Komisija, Teisingumo ir vartotojų reikalų generalinis direktoratas. (2021). *Europos Parlamento ir Tarybos Rglamentas dėl sąveikiųjų skiepijimo, tyrimo rezultatų ir persirgimo liga pažymėjimų išdavimo, tikrinimo ir pripažinimo sistemos, kuria siekiama sudaryti palankesnes sąlygas laisvai judėti COVID-19 pandemijos metu (skaitmeninis žaliasis pažymėjimas)*. Pasiūlymas.
61. Parliamentary Assembly. (2020). *The impact of the Covid-19 pandemic on human rights and the rule of law*. Resolution 2338
62. Šalčiūtė-Pratkienė, L. (2012). *Ar sveikatos priežiūros specialistas siekdamas užtikrinti kokybišką sveikatos priežiūros paslaugą gali pažeisti informuoto paciento sutikimo doktriną?*
63. Šekštelo, A. (2021). *Antivakseriai – pro memoria: valstybė gali įvesti privalomą skiepijimo nuo koronaviruso politiką, nepažeisdama žmogaus teisių*. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2021/08/22/a-sekstelo-antivakseriai-pro-memoria-valstybe-gali-ivesti-privaloma-skiepijimo-nuo-koronaviruso-politika-nepazeisdama-zmogaus-teisiu/>
64. Tarptautinių žodžių žodynas, Vilnius, 2013 m. p. 847
65. Vaišvila, A. (2011). *Žmogaus teisės ir bendrasis interesas*. Pranešimas konferencijoje „Viešasis interesas ir jo gynimas“. Vilnius.
66. Williamsas, J. R., (2007). *Medicinos etikos vadovas*. Lietuvos gydytojų sąjunga. Vilnius : Grafija.
67. World Health Organization, 2020, COVID-19 response. 73rd World Health Assembly (WHA), Resolution WHA 73.1 of 19 May, o.p 6
68. World Health Organization. (2021). Interim position paper: considerations regarding proof of COVID-19 vaccination for international travellers.
69. World Health Organization. (1946). *Constitution of the World health organization*. <https://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf?ua=1>

70. World Health Organization. (2021). Considerations for quarantine of contacts of COVID-19 cases: interim guidance, 25 June 2021. World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/342004>. License: CC BY-NC-SA 3.0 IGO
71. World Medical Assembly. (1995). *Declaration of Lisbon on the rights of the patient*.

Santrauka

Šiame magistro darbe analizuojama žmogaus pasirinkimo teisės ir laisvės ribojimai pandemijos metu. Valstybės reaguodamos į plintančius virusus imasi įvairių priemonių, siekiant apsaugoti visuomenės sveikatą. Visuomenės sveikatos apsauga yra pozityvi valstybės pareiga, kurią privalo vykdyti. Tačiau, nustatant reguliavimus ribojančius tam tikras žmogaus teises, kuriais yra siekiama suvaldyti ligos plitimą bei apsaugoti visuomenės sveikatą (apginti viešąjį interesą) privaloma jas derintis su individualiais interesais ir nepaneigti žmogaus teisių egzistavimo bei svarbos.

Pirmojoje magistro dalyje yra analizuojama asmens autonomijos ir viešojo intereso sampratos, remiantis įvairiomis filosofų mintimis, teisine doktrina, teismų jurisprudencija bei teisiniu reglamentavimu. Antrojoje magistro dalyje yra analizuojama visuomenės sveikatos kaip viešojo intereso samprata bei ribos. Trečiojoje dalyje pasirinkta analizuoti tris, autorės nuomone daugiausiai diskusijų kėlusias, pastarosios pandemijos metu, priemones, kuriomis buvo siekiama sukontroliuoti pandemiją. Šios analizės metu buvo nustatyta, kad valstybės turi plačią diskreciją, kaip bus saugoma visuomenės apsauga, o visos priemonės, kurių imasi šiam tikslui pasiekti turi būti proporcingos, nediskriminuojančios ir nepaneigiančios žmogaus teisių bei jų svarbos.

Summary

This master's thesis analyzes the restrictions on human choice and freedom during a pandemic. States are taking various measures to protect public health in response to the spread of viruses. The protection of public health is a positive duty that the state must fulfill. However, regulations restricting certain human rights to control the spread of the disease and protect public health (to protect the public interest) must reconcile them with individual interests and not deny the existence and importance of human rights.

The first part of the master's degree analyzes the concepts of personal autonomy and the public interest, based on various ideas of philosophers, legal doctrine, court jurisprudence and legal regulation. The second part of the master's study analyzes the concept and limits of public health as a public interest. In the third part, it was chosen to analyze the three measures that, in the author's opinion, caused the most controversy during the last pandemic, aimed at controlling the pandemic. This analysis has shown that States have a wide margin of discretion in protecting the protection of the public, and that any measures taken to this end must be proportionate and non-discriminatory.